

www.e-rara.ch

**Q. Septimii Florentis Tertulliani Carthaginensis presbyteri, Opera quae
hactenus reperiri potuerunt omnia**

**Tertullianus, Quintus Septimius Florens
Parisiis, 1608**

Stiftung der Werke von C.G.Jung, Zürich

Shelf Mark: Online

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-11127>

Proverbiales formulae toto opere hoc Tertullianiaco contentae [...].

---

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

PROVERBIALES FORMVLAE

TOTO OPERE HOC TERTVLLIA-

NIACO CONTENTÆ, BREVI BV

Scholijs illustratæ.

1. Abijt iam, & reuerti debet. *Tom. 1. lib. de Testim. Anima cap. 4. num. 22.*

PROVERBII huius, quod Teutonibus Gallisque etiam vsitatum, vsum ipse Tertull. fulissimè explicat; vt: Abijisse hominem, sit: è corpore excessisse animam, atque ita inter viuos esse desijisse. Sic Græci vti his verbis solent: *ὁ γὰρ ἀπὸ τοῦ σώματος ἀπέρχεται, καὶ πάλιν ἀναστρέφεται*, hoc est: mori; quæ omnia abutimur excessumque significant. In dictiuncula: iam, quæ longum spatium innuit, tota Prouerbij vis videtur consistere. Tanta vis fuit veritatis de resurrectione & immortalitate Animæ, vt ea ex hominū animis, ne in tantis quidem vanarum opinionum tenebris, à maioribus veluti per manus tradita, potuerit euelli, sed trito vsitatoque Prouerbio sit frequentata, de ijs qui iamdudum essent defuncti; quasi præsumerent, hoc est præciperent, & anticiparent animis, corporum resurrectionem; siue animorum, qui excesserant, ad sua corpora reditum, *ἀναστρέφεται, ἀναστρέφεται*, hoc est: Reuerti, *ἐπαναστρέφεται*, ἢ ἀναστρέφεται.

2. Abruptum amplissimum salire. *Tom. 3. lib. 5. aduers. Marc. cap. 14. num. 231.*

SALIRE, pro: transilire vel saltu transmittere. Vt sit Somnino, aut verba saltem intermedia prætermittere. Abijs sumtum, qui malunt compendium facere itineris, saltu; quam dispendium commodiore ambulatione. Sic: Maximum campum leuissimo saltu transuolas, Scaliger ad Cardanum. Explicat se mox Tertullianus: *Ademisti tanta de scripturis, hoc est, intercidisti, reiecasti, & abrupti, vt lacuna in librorum contextu permagna existat.* Lib. 5. aduers. eundem: *Quantas foveas in Epistola fecerit, auferendo quæ voluit.* Virgil. lib. 4.
Hic medium dictis sermonem abruptis.

3. Acie figere. *Tom. 1. lib. de Pall. cap. 4. num. 84.*

ES T acutè, intentis, & quasi defixis in rem oculis intueri. *ὁ δὲ τὸν ὄφθαλμον.* Virgil.
Oculos horrenda in virgine fixos.
Vt qui vestibis, à naturæ moderatione alienis, hominèscumque transuersos de recto statu agentibus induti, palam conspiciendos se, aut potius deridendos præbent, omnium oculos in se conuertere velle videantur. Vt tamen huiusmodi inspectio, siue spectatio, quam captant, cum probro contumeliæque eorundem, gestantium, sit coniuncta; vt non laudi, sed vitio vertat. Huic subiungitur: *Digitis destinare, Nutu tradere*, de quibus infra.

4. Acies machæræ exerta. *Tom. 5. lib. de Pudicit. cap. 14. num. 115.*

QV V M quasi plenæ iuris, auctoritatis & potestatis habena, effunduntur in aperta obiurgatione. Apud

Virgil. Ense recluso ibat. Cui contrarium est illud Cicer. 1. in Catil. At nos vigesimum iam diem patimur hebescere aciem horum auctoritatis. Habemus enim Seu. Conf. verumtamen inclusum in tabulis, tamquam gladium in vagina reconditum. Sic in Apio: Dentes exerti, ad vulnera infligenda acuti & erumpentes.

5. Nihil ad Andromacham. *Ibid. cap. 8. num. 65.*

ADLVDERE videtur ad veteris alicuius Tragici fabulam, nomine *Andromache* inscriptam. Et ex Tertull. colligere est, nihil aliud isthoc Prouerbio significari, quàm hisce: Nihil ad versum, nihil ad Bacchum, *ὅθεν τὸ πρὸς τὸν ποσειδῶνα, καὶ τὸν διόνυσον*, hoc est, aliena à re. Nam hæreticos cum histrionibus comparat. Hi allegoricos gestus accommodantes canticis, alia longè à præsentī & fabula & scena exprimunt, (vt videatur ad Græca Prouerbia respexisse, *ἐκ τῶν χορῶν ὁρχεῖσθαι, ἐξ ὁρχεῖσθαι*, vel ad τὸ χορεύεισθαι, Extra chorum saltare, & defaltare) illi, hæretici scilicet, easdem parabolas quod volunt tribuunt, non quod habent aptissimè excludunt.

6. Ad scamma producere. *Tom. 2. lib. ad Martyras, cap. 3. num. 44.*

RHENANVS: Locus certaminis, in quo congregantur athletæ, *στάμματα*. Græcis dicitur, quod is fossa cingi soleret, *παρὰ τὸ σταπτεῖν*. Hinc Prouerbialiter dictum D. Hieron. de *scammate* & loco certaminis egredi; pro eo quod est: A proposito digredi, siue, Lineas transilire. Sic enim apud illum legendum, scribentem aduersus errores Ioannis Hieros. ad Pammachium: Quum ergo ista quarantur, inquit, cur tu omisissis, super quibus pugna est, de *scammate* & loco certaminis egrediens, in peregrinis & longè alienis disputationibus immoraris? Porro seipsum exponit, quum addit: *Et loco certaminis.* Et, enim idem valet, quod: id est. Non omittendum, valdè signanter loqui Tertull. Nam athletæ & gladiatores produci dicuntur in spectaculis ab ipsis muneratijs qui ludos edunt. Sic mox: *vt ad stadium tribunalis benè exercitati incommodis omnibus producamur.* Ex sententia Tertull. est in theatrum, arenam, locum publicum certaminis adducere, ostentandi periclitandique artem, vireis, gratia; & præmium, siue *βραβεῖον* auferendi, in arenam descendere. Paulus Leopard. Lib. 1. Miscell. cap. 22. vocis significatum explicat; & *scamma* Erasmi, & Cælij refutat. B. Ambros. lib. 1. Offic. Adhuc athletæ in *scammate* sunt, etiam Prouerbialiter, quasi dicat: Etiamnum de præmio certatur, & palma dubia est.

7. Ad quod venimus, hoc age. *Tom. 3. lib. 4. aduers. Marc. cap. 7. num. 65.*

IN sacris imperari solitum silentium, his verbis: Fauete linguis; & Græcè, *σῆγα πᾶς ἐξ ὑμῶν λέων*, & eadem de causa clamari solitum: *Hoc age.* Idque Plutarchus in *Numa* dicere videtur: *ὡς ἵχθως τὴν μέχρη τοῦ διασώζοντος.*

ὅταν ἄρχον τῶν ὀρνέων ἢ θυσιῶν διατρίβῃ, βοῶσιν, ὡς
ἀν. Muret. Variat. Lect. 15. lib. Prouerbiū igitur erit,
quo ad rem institutam attentum aliquem esse iubemus, vt
in eam vnam tota mente incumbat: vt nec verbis aliud v-
surpet, nec in animo secum cogitet.

8. Ex ære collatio. *Tom. 3. lib. aduer. Valent. cap. 12. num. 136.*

RHENANVS: Quamquam hîc symbola & colla-
tionis sit mentio, (nam Tertull. *conferunt*, inquit, in
medium, & mox: *unum omnes bonum conferebant*. Item Ire-
næus: *Vnumquemque*, inquit, eo quod habebat in se o-
ptimum florentissimūque conferentes, collationem fec-
isse. Rursum mox: Et secundi Christi, quem Sotere di-
cunt, ex collatione composita fabricatio) nihilominus,
quando Vet. exemplaria constanter habent: *Ære collatio*,
video non tam *collatio*, legi posse, quod omnibus obuiū
est, quā: *collocatio*, pro: ære mutatio & alieno; quod
in vnum conferentes boni viri, & apud amicum negotia-
tioni intentum collocantes, sic illum quum ornant, tum
adiuant, prius ab eo sibi cauentes. Vnde fortassis vulgò
Astorum vsitatum id temporis Prouerbiū, vt: *Ære collo-*
catio, aliquid fieri diceretur, aut diues quispiam esse ia-
ctaretur, qui proprijs opibus non polletet, sed commo-
datitijs & alienis. Sanè apud Irenæum alio loco de hoc
ipso Sotere legitur: In eum disponentibus velut florem
suum: vt *collocatum*, sit hîc depositum. Idem sensus
erit, si *collatio*, legas, aut certè non magnoperè diuersus.
Equidem apud veteres multa fiebant *Ære collatio*; quibus
operibus inscribebantur hæ notæ: **ÆRE COL**. Ad
quem morem fortassis hîc respexit Tertullianus. Stips
collatitia, quæ in pauperum vsus erogatur; & *collatio* siue
collecta, quæ & indictio, pensitationis pecuniariæ genus:
est & *συμβολον* collatio in cænæ adparatum siue pecu-
niaria, siue penuaria. Vnde, *Cæna collatitia*, sodalium aut
contubernaliū accubatio, vbi suas quisque adferunt
epulas, *ἑσπερος*. Prouerbiū in eos conueniet, qui per se
nihil valent, sed toti alienis nixi sunt opibus, quibus sub-
tractis cotruant, & fide fortunæque fiant expertes. Diui-
tes in ære alieno, vti Horatius dixit: Meo sum pauper
in ære.

9. Æsopi graculus. *Ibidem cap. 12. num. 139.*

RHENANVS: De hoc exstat Apologus inter eos
qui Æsopo vulgò tribuuntur. Vnde Græcis natum
Prouerbiū: *Αἰώπιος κολοῖος*, id est: *Æsopius graculus*;
Dici solitum in eos, qui aliena pro suis ostentant. Horat.

3. Epist. lib. 1.

*Quid mihi Celsus agit? monitus, multumque monendus,
Primatas vt quærat opes, Et tangere vitæ
Scripta, palatinus quæcumque recepit Apollo.
Ne, si forte suas repetitum venerit olim
Grex animum plumas, moueat cornicula risum
Furtiuus nudata coloribus.*

Gabriæ μυθολόγῃ τὸ ἐπιμύθιον ad sententiam Tertull.
est planè accommodatum.

*Ἀλλοτρίοις περὶ οἷσιν ἡμφισμένοσ
Ἡὺ χεῖ κολοῖος ὀρνέων ὑπερδέρειν:
Πρῶτον δὲ δῶρον ἢ χελιδὼν ἡρπάχει.
Μεθ' ἣν ἅπαντες εἴτα γυμνὸς εὐρέθη.
Ἐπιμύθιον, τὸ ἐξ ἐργῶν καὶ λόγος διαλύεται. Quod sic
vertimus:*

*Dum iactat alienis amicta plumulis
Præstare volucres ceteras cornicula;
Hirundo primum deripit munus suum,
Exinde reliqua. Et nuda tandem cernitur.*

10. De Æsopi puteo Asinus. *Tom. 3. lib. 4. adu. Marc. cap. 23. num. 349.*

VT subaudiantur verba: modò venis, modò appa-
ruisti. In eum qui aliundè incognitus, nullaque ce-
lebritate nominis præclarus, & quasi ex angulo modò ad-
uenit; qui latuit, siue, vt verbo Horatiano vtar, fefellit ha-
ctenus; quique subito magnum quid & præclarum au-
deat iactare, immò auctoritatem & gratiam, cum fama
sibi vindicare. Quum Apologus, inter Æsopicos, hic non
exstet, futile esset aliquid hîc ex coniectura adferre, vn-
de ortum sit prouerbiū: quidquid alij nugentur *περὶ
τῆς τῆ ὄντ παρὰ κλέπας*.

11. Agina media, seu: Aginæ æquilibrio ferri.
Tom. 3. lib. aduer. Hermog. cap. 41. num. 142. & Tom. 5. lib. de Pudic. cap. 9. num. 73.

IN lib. de Pudicit. *Non enim admittetur exemplorum ade-*
quatio, licet in agina congruentissima, si fuerit saluti nocentissi-
ma. Si, vt ait Rhenan. ex Festo: *Agina* est foramen illud
in quo inseritur scapus trutinæ, hoc est, in quo agitur siue
vertitur trutina, & tum in media *agina* consistere trutina
dicatur, quoties accidit æquipondium, vt neutra pars
propendeat: idem erit cum *Ansa* (quantum ad Prouerbij
vsu) quæ est *λαβή*, in qua examen vertitur, siue in cu-
ius meditullio lingula obuersatur, & huc illuc nutat, dum
lancibus æquatis respōdeat summo puncto, hoc est, neu-
tro inclinet, sed æquo momento discrimen partiatur. V-
sus Prouerbij esse poterit in eos, qui neutrarum partium
sunt, sic vt neque hos neque illos offendant. In eos qui
virtutes amplectuntur, quæ mediocritates sunt quædam
inter extrema vitia constitutæ. In iudices integros, & si-
milis. Videantur Adnotat. Pamelij.

12. Alexandro sublimior. *Tom. 1. Apolog. cap. 11. num. 173.*

IN elati excelsique animi homines. Decantatissima a-
nimi in *Alexandro* Magno altitudo, quæ in dictis iuxta
ac factis enituit. Qui nihil sibi quod ipse perficeret, a pa-
tre relinqui, puer doluerit; qui in Olympijs stadium de-
currere, nisi cum Antagonistis Regibus, recusarit; qui A-
siaticum regnum dispertiri cum Dario, rebus integris,
noluerit; qui quum ab Anaxagora innumerabiles esse
mundos audijisset, illacrymarit, qui nedum vnius domi-
nus esset factus.

13. Amazona audacior. *Tom. 3. lib. 1. aduers. Marc. cap. 1. num. 14.*

AMAZONES, vel *Amazonæ*, singulare omnium
seculorum exemplar, inquit Iustin. lib. 2. Quarum
audaciæ, plusquàm virilis, plena facinora, bella, expedi-
tiones commemorantur. At quoniam audacia in mulie-
bri sexu cum impudentia plerumque est coniuncta; Pro-
uerbiū in eos conueniet, qui impudenter sunt audaces
& temerarij. Videantur Adnotationes Pamelij.

14. Aries in nos temperatur, quo quassatur ca-
ro. *Tom. 3. lib. de Resurr. car. cap. 5. num. 43.*

ARIES, trabs funibus tensa suspensa, cuius caput
ferro vestitur, vt durissimam, arietis instar, frontem
videatur habere; & more etiam arietis retrò ducitur, vt
maiore impetu feriat, subruatque muros. Hinc verbum
temperari, quod in adparatu & libratione in ictus destina-
ta, arte

ta, arte opus esset & certa temperatura. Subiungit Tertullianus verbum *quassatur*. Virgil. pulsabant ariete muros, labat ariete crebro ianua, arietat in portas. Cicero: Aries murum percussit. Prouerbialiter dici poterit, pro eo quod est, validum argumentum nobis obijcitur, quod difficile sit dissoluere. Aperta vi oppugnamur. Vt Arietes & Cuniculi in argumentis, inter se opponantur.

15. Aristide iustior. *Tom. I. Apolog. cap. II. nu. 173.*

TAM celebris apud Græcos, & præsertim Athenienses iustitia & æquitas *Aristidu*, vt τὸ δικαίον cognomentum meruerit. Tanta non legum modò, sed æqui boni etiam fuit in homine obseruantia; vt hoc solo nomine in exilium ab improbis sit eiectus, & diuersis studijs cum Themistocle Remp. administrarit.

16. Aspis à vipera venenum mutuatur. *Tom. 3. li. 3. adu. Marc. cap. 8. num. 53.*

DE *Aspide* sic Plin. l. 8. ca. 23. Colla *aspidium* intumescere nullo ictus remedio, præterquàm si confestim partes contactæ amputentur. Tam præsentaneum scilicet est venenum. De *vipera*, eodem lib. cap. 29. Serpentum *vipera* sola terra dicitur condi, ceteræ arborum aut saxorum cauis, (sed Aristot. lib. 5. de natura animal. contrà tradit, *viperam* sub petris sese condere, reliquas serpentes in terra abdi) omnia secessus tempore veneno orba dormiunt. Li. 7. cap. 2. ait: Qui montem Athon incolant, *viperinis* carnibus ali. Quod certè argumentum est veneni minus efficientis. Prouerbio igitur isto significabitur pestilentissimum à minus malo ad nequitiam edoceri.

17. Attalicæ diuitiæ. *Tom. 5. lib. de Ieiunio cap. 15. num. 93.*

SI *Attalica* legatur, nihil difficultatis; notæ *Attali*, Regis Pergameni, *diuitiæ*, quas pop. Rom. ex hæreditate adierit. De quo Horat. in Odis:

Non opes neque Attali,

Ignotus hæres regiam occupauit.

&: *Attalici* conditionibus. Vt magnificæ & superuacaneæ illæ *diuitiæ* atque delitiæ, pani opponantur; hoc est: simplicissimo victui. Sin *Attellana*; personatæ ille in cultu & vestibus lautitiæ intelligentur. Nam *Attellani* (ex Atella. Capaniæ oppido) histrionibus celeberrimi: hoc ius concessum erat, vt personam in scena deponere non cogerentur. Vnde fabulæ personatæ, pro *Attellanis* κατ' ἐξοχήν. Dicitur in vestitum superuacaneum, & ad luxum ostentationemque comparatum.

18. A toga ad pallium. *Tom. I. lib. de Pallio cap. 5. n. 94. & cap. 6. n. 116.*

RHENANVS: *Pallium* Græcorum erat & Philosophorum. Hoc etiam Romani *toga* reiecta amiciebantur. Hinc illud admirantis vulgi dictærum de potentioribus ad Christianam religionem transgressis: *A toga ad pallium*. Vnde motus Tertull. vt scriberet pro *Pallio* librum. Ammiam. Marcell. de Iuliano Aug. Namque in pace, inquit, eius mensarum tenuitas erat rectè noscentibus admiranda, velut ad *pallium* mox reuersuri.

19. Cæcus à cæco in eandem deductus foueam. *Tom. 3. lib. 3. adu. Marc. c. 7. n. 44.*

PROVERBIVM vel ipsi Seruatori vsitatum Luc. 6. quoties indoctus indoctum docere conatur, vel im-

prudens imprudenti dare consilium; atque ita in eosdem errores, aut prauas opiniones secum præcipitat. Tertullian. sic interpretatur. Ab eodem rationem errorum & ducatum mutuari.

20. Cæcus in petram offendit. *Tom. 3. l. 5. aduers. Marc. c. 7. n. 119.*

TERTULLIANVS allegoricus de Marcio, qui errorum prauitate excæcutus, malè de Christo, (petra spiritali) sentiret. Non absimile: Impingere in scopolum. Lib. de Trinitate, ca. 28. *Duobus istis locis, quibusdā effusus luminibus orbatus, totus sit in doctrina sua cecitate superatus*. Vsurpabitur in eum, quem opinionum peruersitas ad absurda quæque præcipitem agit.

21. Cædere cominus. *Tom. 3. lib. 2. adu. Marc. cap. vlt. n. 205. & lib. 3. c. 5. n. 14.*

COMINVS *cadere cominus* dimicare, συγγυθεῖν, κατὰ γυῖον; cui contrarium, πρὸς πόδας, ἀπὸ τοῦ ποδός. Translatū à bello, in quo nunc cōserti pugnant gladijs, & conferere, siue: conferre manus dicuntur, nunc machinis aut etiam amentis procul tela in hostem torquentes. Vtemur eo, quum significare voluerimus, nos rem propiùs, seu de propinquo velle expendere, agitare, & disputare. Argumenta ex rei ipsius natura, non ex irreflexis adsumpta, ad infirmam alicuius sententiam, adferre.

22. De calcaria ad carbonariam. *Tom. 3. li. de Carne Christi cap. 6. n. 52.*

RHENANVS: *Calcaria* taberna est, vbi calx adseruatur aut venditur. Sic *carbonaria*, à carbonibus. Vfus erit, quum res sordida aut molesta, æquè sordida aut molesta mutatur. Et elegans Prouerbiū est, quoties de impuro loco ad nihilo puriorem nos recipimus. Quum ex vno malo in aliud diuersum incidimus. Postquam Tertullianus Marcionis respondisset impurissimæ heresi, ad Appellis æquè impuri confutationem sese accingit. Non absimile: E Scylla in Charybdin, è fumo in flammam. Nisi quòd illo Prouerbio quædam malorum diuersitas, & quasi repugnantia significari videatur, vt calx & carbones, ratione contrariorum colorum, repugnant. Summumque est ab ijs, quibus sordes odiosæ, neque facillè vestitum contaminari sibi patiuntur, quod fuligo vtrorumque efficit.

23. Campis suis diffundere. *Tom. 5. lib. de Trinitate cap. 6. num. 26.*

HÆC inter se opponit Nouatianus: Intra hæc corporis nostri lineamenta modum aut figuram diuina maiestatis includere; & suis illam interminatæ magnitudinis campis sine ullo fine diffundere. Nota sunt patentia æquora camporum & immensitates, in propria vocis significatione. Et illud Virgilij:

Equites Messapus in armis,

Et cum fratre Coras, latis diffundite campis.

κατὰ τὴν μεταφοράν hæc: Rhetorum campi; In aliquo campo Oratorem versari; Ex ingenti quodam immensoque campo in exiguum gyrum Oratorem compellere. Et: Hæc latissimum dicendi campum Rhetori solent aperire. Ex quibus & huius & sequentis Prouerbij vsus patet.

24. Campus fusus & latus aperitur. *Ibid. ca. 28. num. 127.*

CVI contrarium: Non habere satis magnum campum in quo versetur, apud Ciceronem Nouatianus etiam alibi eodem libro: *Hæc breuiter sint nobis dicta & strictim posita, & non longa disputatione porrecta. Latius enim potuerit porrigi, & propensiore disputatione produci.*

25. Capitis supercilio loqui. *Tom. 3. lib. adu. Her- mog. cap. 27. nu. 91.*

IN supercilii notatur fastus, qua parte aut negamus, aut annuimus. Haud dubie mutuatus ab Homero illud est Tertull. *Iliad. α. Thetis ad Iouem:*

Νημερτὲς μὲν δὲ μοι ὑπόχρεο, καὶ καταύεσον.
id est.

Haud dubitanda mihi promitte atque annue.

Respondet Iupiter:

Εἰδ' ἄγετοι κεφαλῇ καταύεσσομαι, ὅφρα πεποιθῆς;

Τῷτο γὰρ ἐξ ἐμέθεν γε μετ' ἀθανάτοισι μέγιστον

Τέκμαρ. ὃ γὰρ ἐμὸν παλινάχρετον, ὃ δ' ἀπατηλὸν

ἔδ' ἀτελεύτητον γ' ὃ, πῖ κεν κεφαλῇ καταύεσω

ἢ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεύσει χρόνιον. id est,

Annutabo tibi capite, ut bene fisa quiescas;

Hoc siquidem magnum est. Djs cum immortalibus à me

Judicium. neque enim renocabile mi, neque fallax,

Quodque tibi capite annutaro, neque imperfectum.

Dicta supercilij Saturnij annuit atris.

Vnde Plinius Lib. 1. Epist. ad Octauium Rufum: Vide in quo me fastigio collocaris, quum mihi idem potestatis, idemque regni dederis, quod Homerus Ioui:

Τῷδ' ἔπερον μὲν ἔδωκε πατὴρ, ἔτερον δ' ἀνέθενσεν,
Ἅννυμ' ὁ νότος πᾶσι πατὴρ, ἅννυμ' ὁ νότος.

Unum concessit voto pater, annuit unum.
Nam ego quoque simili nutu ac renutu respondere voto tuo possum. Huc pertinere non temere existimem: Censorium supercilium, quasi qui supercilio solo vel damnet, vel probet; quod alij tetricam seueritatem interpretantur.

26. Catharticum dare. *Tom. 1. lib. de Pallio cap. 5. num. III.*

ΚΑΘΑΡΤΙΚὸν ἢ ΚΑΘΑΡΤΗΡΙΟΝ ΦΑΡΜΑΚΟΝ, ἢ ΚΑΘΑΡΤΙΣ, medicamentum ventris, siue quod alium deijcit. Hinc ὑπὸ Πλάτωνος dictum Hippocrati. Explicat se Tertull. *Sermone me suasisi; medicamine sapientissimo, ex Græco Senario:*

Λόγῳ μ' ἐπεισας φάρμακῳ σοφωτάτῳ.

Καθαίρει est lustrare & expiare; ad quod alludit

Horat. lib. 1. Epist. 1. loquens de vitij animi:

Sunt verba & voces, quibus hunc lenire dorem
Possis, & morbi magnam depellere partem.

Et:

- sunt certa piacula, quæ te

Terpurè lecto poterunt recreare libello.

Huc pertinet: Elleboro purgare, & similia.

27. Catone sapientior & grauior. *Tom. 1. Apolog. c. II. n. 173.*

CATVM Sabini acutum dixerunt, vnde Catonum nomen. Huius autem Catonis, apud Tertull. primi & Censorij, elogium, habes apud Plinium l. 7. c. 27. & apud Ciceron. lib. de Amici. vbi de Catone Lælius: Aut enim nemo; aut, si quisquam, ille sapiens fuit. Et in lib. de Senect. qui Catonis huius nominis inscribitur.

28. Caucaſo abruptior. *Tom. 3. lib. 1. aduers. Marc. c. I. n. 15.*

CAUCAſVS, mons Scythiæ vastissimus, cuius, ut ait Plin. l. 6. c. 5. iuga, in Colchica Ponti regione ad Rhiphæos mōtes torquētur, altero latere in Euxinum & Mæotim deuexa, altero in Caspium & Hyrcanium mare, varijs nominibus. Virgil. 4. *Æneid.*

- Duris genuit te cœcibus horrens

Caucalus, Hyrcanæque, &c.

quibus verbis: abruptum explicatur. In hominē agrestem, & durum intractabilem & inhospitalem.

29. Cerebrum vel cor non habere. *Tom. 3. Lib. 4. adu. Marc. cap. 10. n. 118.*

IN hominis cerebro, spirituum vitalium receptaculo, suprema & quasi regia rationis potestas; in corde totus ipse vitæ fons, & sapientiæ sedes. Hinc vecordes & insipidi, cerebro cordeque vacui dicuntur. Atque adeo ipsa corporis vitia, si vel cerebro vel cordi sint adfinia, mentem quoque & rationem labefactant. Notus Æsopi apologus de vulpe caput larvæ admirante: ὃ δὲ κεφαλῇ καὶ ἐγκέφαλον ἔχει. ὡς τὸς καὶ τὴν ψυχὴν ἀλογίῃς. O quale caput, & cerebrum non habet.

30. Cerui in prælio. *Tom. 2. Lib. de Coron. milit. c. I. n. 18.*

RHENANVS: Prouerbialē figuram sapit, natum ut apparet, ex illo Chabriæ Apophtegmate, qui dixit: Formidabiliorem esse ceruorum exercitum duce leone, quàm leonum duce ceruo. Meminit Plut. *Ceruus* & simplex & notæ timidatis animal, cuius omne in fuga præsidium, quum sit perniciosissimū. Hinc ceruini viri dicuntur, quum fugæ magis quàm viribus fidunt, quique formidolosi sunt. Quibus Mauors, ut ait Virgil. li. 11. Ventosa in lingua pedibūque fugacibus; & apud Homer. *Iliad. α. Achilles Agamemnoni* timiditatem in congressibus præliorum exprobat:

οἶνοβαρὲς κυνὸς ὄμματ' ἔχον, κεκαδὲντ' ἐλάφοιο.
Ebria, ceruinum cor habens, oculūque caninos.

31. Chrysippus ad elleborum. *Tom. 3. li. de Anima cap. 6. n. 89.*

CHRYSIPPVS Cleanthis discipulus, homo acerrimo ingenio, de quo versiculus:

εἰ μὴ γὰρ ἦν χυρίππος, ἔκ' ἂν ἦ σῶα.

Nisi suus Chylippus, haud suus Sroa.

Refert Valer. Max. l. 8. c. 7. Carneadem cum Chrysippo disputaturum, elleboro se antè purgare solitum, ad exprimendum ingenium suum attentius, & illius refellendū acrius. Idem A. Gell. lib. 17. c. 15. Carneades Academicus scripturus aduersus Stoici Zenonis libros, superiora corporis elleboro candido purgavit. Et cap. vbi ellebori efficientem & duplex genus explicat. Et Plinius lib. 25. c. 5. idem Carneadi adtribuit, & ellebori naturam describit. Tertullian. ipsi Chrysippo tribuere videtur: *Sententias suas non intelligendo, valeudinis corruptelam suspicari.* Quod Valerius de Chrysippo eodem capite scribit: Cuius studium in tractandis ingenij suum onimentis tantum operis laborisque sustinuit, ut ad ea quæ scripsit, penitus cognoscēda, longa vita sit opus. Et ut Cicer. de eodem: Quædam, inquit, proponebat, quæ ne ipse quidem potuit dissoluere. At Lucianus fabulatur in 2. verar. Narrat. lib. Non licuisse Chrysippo in beatorum insulam immigrare, nisi quartum iam sumto elleboro. Adludens huc, quod ter in vita bibisse memoratur. Hinc elleborum bibere, edere, eoque se purgare iubentur, qui mentis capitisque vitia sibi leuari velint.

32. De cœlo superuenit. *Tom. 1. Apolog. capite. 10. n. 162.*

Videantur

VIDEANTUR Adnotationes Pamelij. Explicat Tertullianus in ignotos, & vel ex inopinato apparentes; qui & cœlites & cœlo delapsi, vel è cœlo cecidisse dicebantur: *ὁυρανὸς περὶ αὐτῶν*. Illud sumptum videri potest à scenis Tragicis, in quibus ferè, *Διὸ τῆς μηχανῆς θεός*. Est enim machina supra scenam locus, unde ex improviso Deus aliquis apparebat.

33. De cœlo in cœnum. *Tom. 2. lib. de Spect. c. 25. n. 189.*

TERTULLIAN. *De Ecclesia Dei, in Diaboli Ecclesiam tendere.* Et lib. de Coron. milit. *De castris in castra tenebrarum nomen deferre.* Elegantiā adfectavit Tertull. *ἐκ τῆς παρονομασίας*, ut sit luci tenebras, vitæ mortem præferre. Quum ab honestissimis actionibus studiisque, ad flagitia, ad vanas turpèsque exercitationes deflectimus.

34. Cœna æstiva post assum. *Tom. 3. lib. de Anima, cap. 32. num. 387.*

VIDEATUR innuere Tertullianus in *in cœnis æstivis*, post assum, hoc est: carnes assas, nihil præterea ferculorum importari solitum, ita ut finis cœnæ fuerit assum. Vti Empedocles in ardenti Ætna probè assus, in nullum aliud corpus est mutatus, atque idè finis fuit metensomatoscos. Quid si huc adludat? Græcis, qui ova cum turdis & leporinis carnibus ac mellitis placentis, secundas mensas dabant, mos iste fuit, ut in fine cœnæ linguas igne torridas post sermones, degustandas darent. Quare, finitum aliquid esse, nihil esse reliqui, Prouerbio significabitur.

35. De corio suo ludere. *Tom. 1. lib. de Pallio, cap. 3. num. 49.*

A Chamæleonte tractum, qui toto corpore reddit colorem quemcumque proximum adtigerit, præter rubrum & album. Itaque adagium patet in hominē versipellem, inconstantem ac pro tempore in omnem habitum sese vertentem. Cui simile: Proteo mutabilior.

36. Cræso & Crasso copiosior. *Tom. 1. Apolog. c. 11. n. 173.*

CRÆSI Lydorum Regis opulentia apud Græcos in Prouerbum abiit, qui Cyro Persæ bellum facere ausus. M. Crasso apud Roman. diuitis cognomentum additum qui in agris suis Sestertium vices mille possedit & neminem esse diuitem, nisi qui exercitum alere possit suis fructibus, dixisse memorat Cicer. in Paradox.

37. Cubito pellere. *Tom. 3. lib. de Anima cap. 55. n. 605.*

SI quid perperam dictum aut improbius reprehendimus, in latus proximi, cuius dicta non probamus, cubitum impellere solemus, & procul à nobis, quasi abhorrentes, detestationis causa, arcere. Horat. libro 1. Epist. 6.

*Mercemur seruum, qui dicet nomina, lauum
Qui fodiat latus.*

Intelligit seruum à memoria, siue nomenclatorem. Vbi fodere latus, est manu vel pungere, vel tundere, quod fit monendi, suggerendi, & impellendi gratia. Erit igitur, adspernari & respuere homines tam praua opinione imbutos.

38. Cuneo extrudere. *Tom. 3. l. 1. aduers. Marc. cap. 21. num. 150.*

HO cuneo veritatis omnis extruditur hæresis. Cuneum, ferreum vel ligneum instrumentum, quo, ut ait Virgilius scindebatur fissile lignum; à cuius forma, *Cuneus* in acie pedites conferti, qui iuncti cum acie, primo angustius, deinde latius procedunt, & aduersariorum ordines rumpunt, quia à pluribus in vnum locum tela mittuntur. Quibus opponitur ordinatio, quem forcem vocant, quæ lectissimis militibus confertis in V. litteræ formam componitur, & illum *cuneum* excipit, atque ex ytraque parte concludit. Quo facto, aciem non potest erumpere. Ex priore significato sunt illa: Malo nodo, malus quærendus *cuneus*; à sectoribus roborum, pro malum malo retundere; & : clauum clauo pellere. Ad quæ hîc adludere videtur Tertull. In sequentibus ludere videtur altero significato.

39. Cuneo occurrere. *Tom. 3. lib. de Resurr. carn. c. 2. num. 18.*

SVMTVM à re militari. Virgil. *Agmina densentur cuneis. & : omnes
Dant cuneum, densaque ad muros mole feruntur. & :
Quæ globus ille virum densissimus urget.*
Eritque valida confertaque alicuius rationibus argumenta opponere.

40. Cuneum primum congressionis armare. *Tom. 3. lib. adu. Valent. c. 3. n. 24.*

CVI subiungit Tertullianus : *detestorem conscientia illorum, primam hanc victoriam auspicamur.* Sic Antecursores, equites præmissi, solent detegere hostileis copias, insidias, & numerum. Et prima victoria quasi omen est pugnæ. Omnia translata à conflictu martio prælij, ad disputationem, quod est certamen litterarium.

41. Demosthene eloquentior. *Tom. 1. Apolo. c. 11. n. 173.*

NIHL Demosthenis oratoria vi clarius, inquit, Valer. Max. libro 4. capite 5. & capite 7. libro 8. *Demosthenes*, cuius commemorato nomine, maximæ eloquentiæ consummatio audientis animo oboritur. Quintil. lib. 9. eiusdem commemorat elogium.

42. Digiti nutu loqui. *Tom. 3. lib. adu. Hermog. c. 27. n. 91.*

IN Apolog. cum digitorum supputarijs gesticulis. Præcis vsitata supputandi ratio, quæ fiebat digitorum flexu. A Vener. Beda loquela digitorum, siue per gestum digitorum, dicitur. Alex. ab Alex. lib. 1. capite 14. Veteres gestu manus, modò dextræ, modò sinistræ & digitorum depressione aut circumflexione, sæpè annos dinumerarunt, &c. Ad quem morem adludit Tertullian. quum addit: *nutu accommodato; alius tollens, & quasi retro iactans.* Vturpatur in hominem plus nimio sibi sumentem, & pro arbitrato suo, quod lubet, statuentem.

43. Digito destinare. *Tom. 1. lib. de Pallio capite n. 84.*

TERTULLIANVS l. de Veland. virg. dum, digiti demonstrantur titillatur. Est potentis, digitis denotare
f ij

& monstrare. Hora. Ode 3. lib. 4.

Quod monstror digito prætereuntium,

Romane fidicen lyra.

& lib. Ep. od. 4. explicat nostrum prouerbum ex Tertull. sententia:

Videsne sacram metiente te viam

Cum bis ter vlnarum roga,

Ut ora verat & huc euntium

Liberrima indignatio?

44. Dimicare ad certum. Tom. 3. lib. 3. adu. Marc. cap. 5. num. 14.

SOLENT gladiatores & pugiles inter se congressuri, ante quam ad manus ictusque veniant, quoddam quasi præludij speciem edere; & ut B. Paulus ait: ærem verberare. Virgil. lib. 5.

Talis prima Dares caput alium in prælia tollit,

Ostenditque humeros latos, alternaque iactat.

Brachia protendens, & verberat ictibus aurat.

Tum postmodò:

Immiscētque manus manibus, pugnamque laceſſunt.

Et lib. 12.

-Ventrōſque laceſcit

ſcībū, & ſparſa ad pugnam proludit arena.

Potest & videri sumptum à iaculatoribus, qui scopum, ad quem colliment, sibi proponunt. Huc pertinet B. Pauli illud 1. Cor. 9. Ego itaque sic curro, ut non in incertum; sic pugilem ago, non velut ærem feriens.

45. Dimicare cominus. *Ibidem. vide: Cedere cominus, superius.*

46. Epicitariſma poſt fabulam. Tom. 3. li. aduerſ. Valent. cap. 33. num. 367.

RHENANVS: Quum fabulæ recensabantur olim publicè, ad demulcendos ſpectatorum animos, qui tædio longæ narrationis iam languebant, in fine, priuſquam dimitterentur, citharæduſ aliquis prodibat. Solent & ante & poſt iuſtam fabulam quædam cani in oſeo à re aliena, ad Auditorum ſaſtidia diſpellenda dumtaxat. Vnde illa præmijum quaſi præcentio, *ὅπρ' ἵν' ὅμιλος*, ante cantum ordinariū, quod Rhetores per translationem ſuæ orationis Exordium dixerunt. In Poëſi, Prologus, & & contrà, Epilogus. In tibiariū inſentione, Proaulion. Poterit dici, corollariū vani alicuius cœpti, aut commentum additum.

47. Fauos poſt fella guſtare. Tom. 2. lib. de Cor. milit. c. 14. num. 196.

RHENANVS: Prouerbij ſpeciem habet, de eo vulgò dici ſolitum qui toleratis aduerſis, lætioribus tandem rebus potitur. Huc faciunt illa: Ex tempeſtate in portum; poſt agonem corona. Vulgate: Ab atro pane ad candidum; virtutis radices amaræ, fructus ſuauiſſimi.

48. Fibulam laxare ſeu relaxare. Tom. 2. l. de Cor. milit. cap. 11. num. 144.

RHENANVS: Prouerbialiter dictum, pro: Aperire fenestram, & : anſam dare delictis; quæ & ipſa Prouerbij ſchema habent. Huic opponitur quod idem lib. de Monogamia dixit: *fibulam imponere*, quod eſt, compescere & cohibere. Natū videtur à *fibula* cinguli, qua veſtis fluxa adſtringitur, vel adſtricta remittitur. Virgil.

Aurea purpuream ſubnectit fibula veſtem.

Sed quoniam ad carnis lubricas voluptates plerumque Tertullianus refert; referri poterit ad *fibula* adſtrigmentum, qua olim adoleſcentulis in venerem prurientibus

pronisq; parteis genitaleis traijiebant, quod *infibulare* vocabant Cuius rei ratio eſt apud Corn. Cellum mentio apud Martial. & Iuuenal. ut in eos dicatur qui ruptis pudoris repagulis, in libidine præcipientes feruntur, & diſſoluti in omne licentiæ genus.

49. Filum tenuiſſimum pendente veſtigio adgredi. *fortaſſis: ingredi.* Tom. 5. lib. de Pudic. cap. 10. num. 83.

TERTULLIANVS ſeſe explicat, & à *funambulis* hoc locutionis genus, tranſlatum ſignificat, dum præmittit: *funambule pudicitia.* *Funambuli*, *νευροβάται*, & *χοινοβάται*, per extētum funem incedebant, cuiuſmodi inceſſus in imperitis periculo lapſus non carebat; Et hinc *veſtigio pendente* (nam in ære pendere videntur) opponit: *In gradu totum eſſe, in ſolido eſſe.* In eos ergo competet, qui rem periculo plenam adgrediuntur. Quid de caſuum humanorum varietate:

Omnia ſunt hominum tenui pendentiæ filo.

50. Foſſam determinare. To. 3. lib. de Preſc. adu. heret. c. 10. n. 68.

RHENANVS: ultra quam tranſilire non liceat, Metaphorica locutio. Vallum caſtrorum conſuevit, vel ex ceſpite aggeſta humo, vel ducta ingenti foſſa, quam quum munitionibus nemo tranſcenderet, communiri, intra quam milites continebantur; vel huc pertinet, quod ſuprà de *ſcammate* dictum eſt. Erit igitur, certas alicui leges eſſe præſtitutas, à quibus nefas ſit recedere. Græcis non abſimile, *ὅπρ' τὰ ἐσχαμμένα πηδᾶν*, ultra foſſam ſalire.

51. Fluctus vtrimque te inuoluunt. T. 3. l. I. adu. Marc. c. 7. n. 50.

ATEMPESTATE maris, & decumanis fluctibus, ad argumenta vtrimque aduerſarium capientia. Nam & dilemmate vtitur Tertullian. Quaſi dicat: Non eſt effugio locus, vtrimque ſiue ex vtraque argumenti parte conſtrictus & irretitus teneris. Potest & uſurpari in eum, qui geminis & ancipitibus malis circumcluditur. Virgil.

Vario curarum fluctuat æſtu.

52. Frenare. Tom. 5. l. de Pudic. cap. 16. n. 136.

TERTULLIANVS Tenebitur frenandis continentia coniugiſ. Viſitatiffima ab equis Metaphora. Virgil. *Inſtitutaque dedit gentes frenare ſuperbas.*

Horatius:

Hunc (animum) frenis, hunc tu compeſce catenis.

hoc eſt: coërce & comprime animi perturbationes. Cui oppone ex Tertull. *fibulam laxare vel relaxare carni.* Cicero: alicui frenos furoris iniicere, & alicuius furorē frenare.

53. Frenatos relaxare, vel laxare. Tom. 5. de Pudicit. cap. 2. n. 22. & : Frenos reſtringere. *Ibidem.*

CONTRARIA ſunt. Virgil. lib. 1. Æneid.

-Qui ſedere certo

Et premere, & laxas ſciſet dare inſſus habenas.

Cicero Alter frenis eget, alter calcaribus. Tertull. ad diſciplinam tranſtulit, ut ſignificet, vel nimia indulgentia, vel immodica ſeueritate, in diſciplinæ obſeruatione vti.

54. Fronte ſua proponi. Tom. 5. l. de Monog. c. 12. n. 100.

RHENANVS: quod liberè & apertè debeat proponi, non coactè & rectè. Vera fronte apud Cice. pro C. Rabir. est ex animo & citra fucum facere quid vel dicere: & contrà: mendaci fronte & vultu, per simulationem. Hinc illud: *Fronti nulla fides. Frontis enim & oculi declarant maximè adfectum animi.* Et apud Terentium: Vultum fingere, est componere ad simulandum vel dissimulandum aliquid. Opinor tamen verisimilius ad hoc respexisse Prouerbij Auctores. Quum in fronte pudori sit sedes (vnde perfrictæ frontis homines) quum quid ab honestate non discrepans, quòdque non temerè verat pudori, vel facimus vel dicimus: nostra fronte id nos facere vel dicere, possumus vsurpare. Quum si quid contrà vel turpe vel indecorum faciendum sit, aliena fronte, siue per subornatos, id faciamus dicamúsue, & nostro parcamus pudori.

55. Qui fugiebat, rursus præliabitur. *Tom. 5. lib. de Fuga in persecutione ca. 10. num. 72.*

RHENANVS: Demosthenes olim fugiens ex prælio Charonenfi, in quo succubuerunt Athenienses aduersus Philippum Macedonum, Regem pugnantes, fœdam eam fugam, ob abiectum clypeum exprobrantibus solitus est hoc versiculo respondere: *αὐτὸς ὁ Φεύγων ἔτι παλιν μάχεται*, hoc est: Vir qui fugit, rursus capesset prælia. Tertullianus paulo antè hæc opponit: *stare immobiles præcipit utique, nec fuga mobiles, & accinctos in fugam, an in occursum Evangelij?* Hanc tam abijcere, & Græcis *πίπτειν*, & *ἀσπιδά πολεῖν*, ἀπὸ τῆς πίπτειν ἢ ἀποβάλλειν τὴν ἀσπίδα, Prouerb. pro: diffidere causâ, vel causâ defensionem deserere. Tertull. Prouerbio (quod à Græcis profectum) moneri possumus, non protinus despondere animum, si quid infelicius successerit: & quum hac non successit, ut ait Comicus, alia adgredi via.

56. Funem contentionis ducere. *Tom. 3. li. 4. adu. Marc. cap. 4. num. 28.*

REQVENS est apud bonos Auctores: *Ducere funem*, quod sumptum *μεταφορικῶς* à Comica saltatione, quam *κόρδαχα* & *κόρδαχισμὸν* appellant. Terent. Adelph. Tu inter eos rectim ductitans saltitabis; & apud Aristoph. *νεφέλαις· οὐδὲ κόρδαχέλκυσεν*. In quibus choreis qui præfultor est, & moderator, *funem ducit*, quem alij adprehensio fune præeuntem sequuntur. Hinc apud Cicero. familiam ducere est, esse principem & auctorem aliquius sectæ, & Horat. de Pecunia epist. 1.

Tortum digna sequi potius, quàm ducere funem. Sed quid hæc ad contentionem & certamen? ad pertinacem opinionum defensionem? Ad ludere igitur videtur ad aliud lusus genus, in quo fortè *funem* medium vtraque pars in diuersa obnitens ad se pertrahere nitebatur, & alteris extorquere. Quia in re propositum erat victoriæ præmium: quod non paucis locis à pueris obseruatur hodie: quem *funem* contentionis vel contentiosum, à partium contentione (vt *Kybal* Flandri, in lusu pilæ palmaria, quum luditur datatim appellat. Tertull. qui addit: *pari hinc inde nisi fluituante*; fortasse: fluctuantem sub funem.

57. Fune contentioso diem ad vesperam ducere. *Tom. 1. lib. ad. Iud. c. 1. n. 1. & Tom. 3. li. de Resurr. carnis c. 34. n. 254.*

VEL in vesperam trahere. Cui ad dit Tertull. *alternis vicibus*, vt suprâ: *pari hinc inde nisi*. Cicer. 2. Epist. 1. lib. Familiar. Hac controuersia vsque ad noctem ducta: & 2. Epist. 4. lib. ad Attic. Quum ad Clodium ventum est, cu-

piit diem consumere. Plinius: Actionem meam, vt prælia nox dirimit. &: Dixit in noctem, atque etiam illatis lucernis. Apud Roman. quum quid differri, vel in diem diffindi vellent intercessores: dicendo diem ducebant, nequid eo die ipso à Senatu decerneretur: dicebanturque diem extrahere, tempus trahere, & prolatare consultationes apud Sallust. Itaque significabitur contentionis diuturnæ pertinacia. In l. de Resurr. car. *contentioso fune deducere*, est argumentis prolixis perplexisque rem agitare.

58. Funem contentiosum alterno ductu in diuersa distendere. *Tom. 5. lib. de Pu. c. 2. n. 22.*

PRÆTER ea quæ suprâ adlata sunt, hoc prouerbio admoneor, *Ductarium finem* dici, qui per orbiculos trochleæ (quæ est machina tractatoria, cū arreo ligneo ve orbiculo, qui circum axiculum versatur, siue rotula striata, quam *Caterol* & *Moufle* Belgæ appellant) traicitur. Quam machinam utimur in oneribus, fascibus, saccis frumentarijs in altum ad tollendis, & per fenestras immirendis. Qui funis dicitur contrà demitti. Virgil.

Demissum lapsi per funem.
Alternis ductu, vt suprâ, *Alternis vicibus*, *pari nisi hinc inde*. Idemque significabit. Vtrumque magna cum pertinacia rem disputando agitare.

59. Funem longum adtrahere. *Tom. 2. lib. de Veland. virg. cap. 14. num. 115.*

NO TVM est illud B. Gregorij Moralibus: Oritur ex suggestionem cogitatio, ex cogitatione affectio, ex affectione delectatio, ex delectatione cōsensus, & c. vsq; ad certam damnationem. Quæ est longa illa & horrenda peccatorum catena. Qui funes atque compedes, quibus constrictum hominem Satanæ non solum in omne genus malorum, sed etiam tartaream abyssum præcipitat. Apud profanos auctores Catena negotiorum, Catenati labores. Pindar. *δυσφόρων χοινὸν μελεμνάτ*.

60. Glacie fragilior. *Tom. 3. l. 1. ad. Marc. c. 1. n. 14.*

ALII: *Gelu fragilior*. De homine inconstante & scēdifrago. Nam fragile opponitur firmo & stabili. Fragilitatis in glacie causa est, partiū excreto calore, quod coniungendi vinculum est, raritas.

61. Gradu cedere, de gradu cedere, siue paulisper decedere. *Tom. 3. lib. de Præscr. adu. hæret. c. 9. num. 64. & lib. 5. adu. Marc. cap. 16. nu. 256. ac Tom. 5. lib. de Pudic. ca. 7. n. 53.*

OMNES metaphora ab athletis sumta iam congre-dientibus, siue gradum, pedem, manum conferentibus. Li. de Præscr. adu. hæret. *Cedo nunc sponte de gradu isto*. Quod est, non impulsus, nec armentis euictus de iure meo concedo: hoc dono aduersario, quod defendere mihi sit proclive, & ad firmiores rationes recurro.

62. Gradu eodem occurrere. *Tom. 3. lib. 4. aduers. Marc. c. 29. nu. 492.*

SVMTVM à gladiatoribus, qui cum Antagonista decertaturi gradum figunt, & ictus declinandi causa cedentes, iterum procedunt, & eodem gradu consistunt, & obuiam euntes renituntur. Erit, eodē argumēto & telo uti.

63. Gradu excludere, expellere, de gradu pelle-re. *T. 3. l. de Anim. c. 6. n. 82. & l. 1. ad. Marc. c. 13. n. 71. ac l. 4. ad. Marc. c. 9. n. 104.*

LIBRO de anima: *Huius definitionis gradum exclusero*, hoc est, ostendero definitionem consistere non posse, neque rem definitionem cum ea retrò commutare; quod est vitium in rei definiendæ ratione primum. *Cum Deum hoc gradu expellimus*, hoc est, quum Deo hanc potestatem prerogatiuam, vim creandi adimimus. *Te gradu pellam*, hoc est, conuincam te falsi, & tua rationes infirmem. Hæc omnia à colluctatoribus sumpta, significant aduersarium confutare, & in certamine disputationis superare.

64. De gradu deiici, aut moueri. *Tom. 3. li. de Resurr. carnis cap. 2. num. 18.*

APUD Ciceron. lib. 1. Offic. *De gradu deiici*, est animo consternari, & velut à statu mentis demoueri, nec presentis animi vti consilio. Huc pertinent, Moueri loco, deturbari gradu. Cui contraria: Reponi in gradum, & Restitui in locum. *Ter. deiectus vel motus de gradu eius spei*, hoc est, qui iam spem abiiecit, in qua innitebatur alienis persuasionibus inductus.

65. Gradum alium inire. *Tom. 3. lib. 4. aduer. Marc. cap. 6. num. 52.*

EST alia adgredi via, & nouum inire certamen, vel saltem nouo modo. Vel, re vna iam improbata & labefactata, ad alterius euerfionem sese accingere.

66. Gradum conferre. *Tom. 1. lib. ad. Ind. c. 2. n. 6. & c. 7. n. 27. & lib. 3. aduers. Marc. capite 2. num. 4.*

MILITARIS phrasis, vt illa: Collato pede præliari; conferre manum vel pedem; conferre gradum cum hoste. *καταπαύειν τὴν μάχην*, Auspicari certamen disputationis: Ad rem propius accedere. *Ὁ ἐξ ὧς ἰούνης*, cominus congressi.

67. Gradum dirigere. *Tom. 3. lib. 4. ad Mar. cap. cap. 37. num. 601.*

EST aliquò referre vim ingenij; ad aliquid expendendum se comparare.

68. Gradum figere. *Tom. 2. lib. de Veland. virg. cap. 11. num. 86. & Tom. 3. lib. 4. ad. Marc. c. 2. n. 18. lib. 5. adu. Marc. cap. 10. num. 154. lib. ad. Præxean. cap. 8. n. 56. & cap. 22. n. 135. Tom. 5. lib. de Ieiun. cap. 11. num. 71.*

RHENANVS: Translatio ab athletis in certamine congregientibus, sermo prouerbialis. Consistere cum constantia, & apud Tertull. tot locis est, sententiā semel conceptam acriter defendere, in eaque persistere; aut premere argumentum suum, vt loquitur Cicero; vel in vnus rei diligenti pensitatione immorari, & nullis vti excursionibus à re alienis.

69. Gradum in acie figere. *Tom. 5. lib. de Fuga in persecut. cap. 11. num. 80.*

APUD Virgilium frequens: State viri, adhortantis vt ex fuga listant. vnde Iouis Statoris nomen. Et *Encid lib. 10. Fidite ne pedibus, ferro rumpenda per hosteis Est via.*

Prouerbial. argumentis aduersariorum non moueri, pertinaciter in sententia persistere, suam causam acriter in sententia persistere, suam causam acriter defendere. *Li. de Ieiun. State in isto gradu si potestis.*

70. Gradum mouere. *Tom. 5. lib. de Ieiun. ca. 13. num. 78.*

TERTULLIANVS sic interpretatur: *Monistis gradum excedendo traditionem, quum quæ non sunt constituta, obitis.* Est igitur: recedere ab instituto, siue à præscripta norma; cedere aduersario victum. *Virgil. li. 2. Retroque pedem cum voce repressit.*

71. Gradum obstruere. *Tom. 1. Apolog. cap. 27. nu. 424. Tom. 2. lib. de Veland. virg. cap. 15. nu. 120. Tom. 3. lib. de Præscript. ad. heret. c. 15. num. 99. & li. de Resurr. car. c. 48. n. 344.*

HVNC igitur gradum potissimum obstruimus, non admit- tendi eos ad vllam de scripturis disputationem, hoc est: hoc primum opponimus, à congressu remouemus. In Apolog. *Prolocuti ad sacrificium obstruimus gradum perfidia (al. pro fide) conscientia nostra*, hoc est: anteuertimus, ne perfidia irrepit mentibus nostris. Cicero: obstruere perfugia improborum. *Li. de Resurr. car. vt quod aduersarij in prima statim acie obstruunt, in vltima congressione proster- neremus.*

72. Gradum sustinere. *Tom. 3. lib. 1. aduer. Marc. cap. 1. num. 23.*

QUI oppugnantur, dicuntur vim & impressionem hostilem sustinere, siue sufferre. Hinc Prouerbialiter, pro: Suscipere alicuius rei defensionem, siue sustinere. Tertullianus sic transtulit ad litterariam disputationem: *Alius libellus hunc gradum sustinebit aduersus hereticos.*

73. Gradum vnum insistere. *Tom. 3. l. Scorp. adu. Gnost. cap. 8. num. 52.*

AD DIT Tertullianus, & explicat se: *In hoc solum prouocamus. Insistere*, & referre pedem, & longius procedere, contraria sunt, Cicero: *Insistere*, in aliquo statu, est commorari. Prouerb. ab instituta disputatione non egredi, & in vnus rei disquisitionem incumbere.

74. Gradus hic stabit. *Tom. 3. lib. de Anima cap. num. 83.*

TERTULLIANVS: *Sed nec hic gradus stabit*, hoc est: hæc ratio, hæc definitio, hoc argumentum firmum non erit neque consistet, facile poterit refelli & infirmari. Adfirmatè: hoc ego defendendum aduersus omnes rationes suscipiam; huius pronuntiati veritatem propugnabo.

75. Ad gradum præsentem occurrere. *Tom. 3. lib. 1. adu. Marc. cap. 19. num. 125.*

CICERO: Consilij alicuius occurrere, atque obistere. Tertulliano est, argumentum pro re nata, eludere responso & contraria ratione.

76. De gradu primo præludere. *Tom. 3. lib. 3. adu. Marc. cap. 5. num. 14.*

ADIUNGIT

ADIUNGIT Tertull. *Adhuc & quasi de longinquo* cui statim oppositum subiungit: *Ad certum & communis dimicare*; quæ suprà explicata huc faciunt. Solent gladiatores ante iustum cum Antagonista certamen, ostentandæ artis & oblectandi spectantis causâ præludere, ut apud Vigilium Arcetes:

Ostentans artem pariter, arcumque sonantem.

Est igitur leuia & quasi ludicra adferre argumenta, & imbecilliora, initio, antè quàm ipsum robur argumentorum depromatur.

77. In gradu esse. *Tom. 5. lib. de Pudicit. capite 10. num. 83.*

IN vno argumento insistere. Cui opponit Tertull. *pergere*. Quod interpretari possumus, Exsumptionibus siue pronuntiantis complexionem elicere, & ad rei probandæ summam peruenire. *In gradu totus esse*, ille dici potest, qui proponit quidem, sed nihil concludit. Qui forte, siue argumentatione acerali vtens in initijs immoratur, longèque abest ab extremo conclusionis.

78. In gradum decurrere. *Ibid. cap. 21. n. 183.*

AD nouam rei disquisitionem se comparare; re vna explicata, ad aliud progredi.

79. In gradum rursum. *Tom. 3. libro 1. aduersus Marc. cap. 9. num. 155.*

QVVM ab instituto per digressionem, siue *παρέκβασις*, abrepti abductique longius, eodem vnde diuertimus, regredimur, & eandem rem denuò agitamur expendimurque.

80. In gradu ipso prouocare. *Tom. 3. lib. 5. aduersus Marc. cap. 1. num. 12.*

SVMTVM à prouocantibus ad pugnam, qui quum gradum institerint, aduersarium opperiantur & intentato telo laceunt. Significat itaque, caput rei adgredi, & r. m. & altiùs non repetere neque longè arcessere, sed ea super quibus pugna est, initio inquirere, ab eorumque inquisitione non recedere.

81. Habenis effusis. *Tom. 5. Epist. de Cibis Iudaicis cap. 4. num. 14.*

HABENÆ, lora sunt, quæ freno vtrimque adligantur ad equum regendum. Hinc illa Metaphora, laxissimas habenas dare amicitia. Cice. Virgilius lib. 5.

-spumantiæque addit

Frena feris, manibusque omneis effundit habenas.

Proprie lib. 12.

-nullo discrimine cadem

Suscitat irarumque omneis effundit habenas.

Translatè. Et Orator dicitur in peroratione totos eloquentiæ aperire fontes, & omnes adfectuum habenas, effundere. Contrarium est: Inijcere habenas pro compescere, & impetum sistere. *Habenas effundere*, dare, laxare, Græcis *δέναι χαλινὸς πᾶσαν ἀφιέναι, ἢ δλνμ ἐφιέναι τὴν ἡνίαν*, pro: Nimum indulgere, nimiamque permittere libertatem. *Habenis effusis*, est licentissimè, liberrimè, & intemperantissimè; vel immodicè. Idem Nouatianus lib. de Trinitate: *Indulgentia sua sinus largos profudit*, &: *Sub iugo enim naturalis legis omnibus data, alia quasi frenis reuocata retrahuntur, alia quasi effusis habenis excitata impelluntur.*

82. Hamaxobio instabilior. *Tom. 3. lib. 1. ad Marcion. cap. 1. num. 12.*

VIDEANTVR Adnotat. Pamelij. Historicis & Poëtis celebrati *Hamaxobij*, vel *Hamaxobitæ*, Sarmatiæ gens. Quos sic describit Horat. lib. 3. Od. 24.

Campestres melius Scythæ,

Quorum plaustra vagas risè trahunt domos,

Viunt, & rigidi Geta;

Immetata quibus iugera liberas

Fruges, & Cererem ferunt;

Nec cultura placet longior annua.

Ergo non modo in eum dicitur, qui sedes subinde mutat, & fabulam vndecumque motoriam agit: sed qui versatili est animi sententia inconstans.

83. Hieme frigidior. *Tom. 3. lib. 1. adu. Marc. cap. 1. num. 14.*

VERBA, iudicia, homines frigere dicuntur Ciceroni: &: In re frigidissima calere, in feruentissima frigere, opponit metaphoricè, &: Lentus in dicendo, & penè frigidus. De homine insulso, tardi stupidique ingenij. Vt calidus de alacri, & excitato animo. Et: Calida consilia, est, præcipitia & temeraria.

84. Hypobrychium irrespirabile. *Tom. 2. lib. de Idolol. cap. ult. num. 170.*

VIDEANTVR Adnotat. Pamelij. *ὑποβρύχιον*, τὸ ὑπὸ τῶν κυμάτων καλυπτόμενον, quod fluctibus est obiectum. Homer. Odyss. 6.

τόνδ' ἄρ' ὑποβρυχὰ ἦνκε πολὺν χρόνον.

vbi *ὑποβρυχὰ* Poet. pro *ὑποβρύχιον*, τὸν καλυπτόμενον ὑπὸ τῶν κυμάτων, qui sub aqua subijt. Hæc ferè Paul. Leop. lib. 8. Miscell. cap. 23. Sed quum Ter. dicat: *Inenarrabile excusis profundum, inextricabile impactis naufragium, irrespirabile deuoratis hypobrychium*, videtur locum significare, inum scilicet maris fundum, in quem & excusis natandi imperiti & impacti, nec tabulis nec scopulis adhærescentes deferantur. Significabit ergo Prouerb. Extremum periculum, ut omnis salutis emergendique è malis spes adempta sit.

85. In alium ictum considerare. *Tom. 3. Scorp. adu. Gnostic. cap. 5. num. 35.*

OCCVRSVM est huic plaga; in alium ictum considerare, &c. Alij longè aliter distinguunt. A gladiatoribus sumptum. Cicer. 1. Catil. Quot ego tuas petitiones, ita coniectas ut vitari posse non viderentur, parua quadam declinatione, & ut aiunt, corpore effugi: & Virgil. lib. 5. de Pugil.

Nunc hos, nunc illos aditus, omnemque pererrat

Arte locum, & varijs assultibus irritus urget:

Ostendit dextram, insurgens Entellus, & altè

Extulit, ille ictum venientem à vertice velox

Prauidit, celerique elapsus corpore cessit.

Vt sit: vno argumento refutato, alius infirmationem inquirere, & rationem secum inire quam improbari possit.

86. Istro fallacior. *Tom. 3. lib. 1. adu. Marc. cap. 1. num. 15.*

VIDEANTVR Adnotat. Pamelij. Quis ab histrice animante hoc sumtum dicat? *Istria* regionis incolæ, non *Istri* aut *Histri*, sed *Istrij* dicuntur: quibus quis fallaciam tribuat, non reperio. Reliquum est igitur, ut *Ister* fluuius alio nomine *Danubius*, huic prouerbio locum fecerit. Quum Tertull. Marcioni tot titulos honorificasque appellationes, à locis, gentibus, Ponto, Patriæ vicinis, & rebus eidem peculiaribus, adsignet. Dicitur autè:

fallax Ister, vel propter sinuosos flexus (vt Mæander) unde à Poëtis retortus & sinuatus dicitur, vel propter ostiorum multitudinē (inter quæ vnum est Pseudoostoma, quasi fallum vel fallax ostium) quæ fallat in instituto cursu nauigantibus, vel quod subita inundatione plerumque acolas inopinatò opprimat, Tibul.

- Fallax quoque testis

Pannonius, qui Istri accola.

Auson.

Et fontem Larijs ignotum annalibus Histri.
(adspirat namque.) Ignotum, quia fallit & latet.

87. Iugum excutere, &: Ceruicem a iugo excutere. T. 5. l. de Pud. c. 10. & 12. n. 81. & 95.

I V G V M, quod boues induunt, cum trahunt aratrum vel currum. Cicer. Boum ceruices nata ad iugum. Metaphoricè seruitutem aut onus graue significat. Hinc illa: sub iugum mittere. Iugum deijcere à ceruicibus, est: liberare violenta dominatione, graui onere seruitutis. Contrar. apud Vigil. 12.

Nis frenum accipere, & victi parere fatentur.
Tertull. lib. de Idol. vinculum & iugum nobis relaxauit, & lib. de Pudic. operum iuga reiecta sunt, non disciplinarum.

88. Lamia turres. To. 3. l. ad. Valent. c. 3. n. 23.

D E Lamis multa Politianus in Præfatione in Dialect. & Brasicanus eius commentator. Hadrian. Iunius Adagio 34. Cent. 2. & Cæl. Rhodig. c. 5. lib. 29. vbi de Menippi Lycij amica, in coniugem iamiam adsciscenda, post multa ait quidam Philosophus: Bella hæc sponsa vna est τῶν ἐμπεσόντων, ἀεὶ λὰ μίας τε καὶ μορμολυχίας οἱ πολλοὶ ἠγῶνται, hoc est: ex Empulis, quas & Lamias & Mormolycias plerique putant. Turres autem commemorat Tertull. quod ingentem specum ad rupis radices insedisse fabulantur Lamiam in Libyæ locis reginam. Dicitur igitur de rebus in speciem formidabilibus, in quibus nihil infir periculi. Nomina ad terrorem inuenta, fabulæ aniles.

89. Latere hoc defendit. Tom. 3. lib. de Resurr. car. cap. 2. num. 21.

I N acie, hoc est, in exercitu ad pugnam procincto, hæc fuere, frons, tergum, duo latera, quæ & alæ & cornua dicebantur. Tectum latus, de ijs qui armis & præsidio muniti sunt; apertum, de ijs qui periculo expositi. Terent. Heauton.

Triumpho, scilicet me latere tecto abscedere:
hoc est, sic vt nihil mihi accersam periculi. Cesar l. 2. bell. Gall. Quæ res & latus vnum castrorum ripis fluminis munebat; &: Totis ferè castris à fronte, & à sinistra parte nudatis; &: quorum pars aperto latere legiones circumuenire. Nannius in Miscellaneis (si ritè memini) & eum secutus Muret. in Terent. à gladiatoribus sumptum volunt, quibus si minus plagam ἀντιπάλῳ possint infligere, satis honorificum est, latere tecto, id est, integros illætosque abire. Dicebantur præterea: latus apertum præbere, quum ictum non declinarent, sed liçtori mortique se gratis objicerent. Latere hoc defendi igitur est, his iisdemque argumentis, rationibus, probationibusque constabilliri; quo verbo, vt & militari, muniri, eodem loco vtitur Ter.

90. Ex latere vtroque. Tom. 5. lib. de Trinit. cap. 26. num. 112.

V E R B A Iureconsultis frequentata. Vlpian. lib. 3. Dig. tit. de Procurat. vt ex vtroque latere quasi actor

habeatur. Et Iustin. lib. 5. Cod. Iuris, inquit, Auctores ex vtroque latere magnum habuere certamen. Tertull. Ex vtroque latere nos veritas in istam concludit sententiam, id est: vtrumque, & ex vtraque argumenti parte.

91. Quoquo latere velis. Tom. 3. libro 4. aduers. Marc. cap. 34. num. 544.

I D E M cum superiore: ex vtroque latere, quod Ter. declarat: habes nuptiarum quoquo velis latere prospectorem, hoc est: quamcumque in partem te veritas.

92. Quo laterum? Tom. 5. lib. de Ieiun. capite 11. num. 72.

V T R A parte argumenti? qua ratione? quam in partem? Et hic vtitur verbo confirmatum, vt ad latus tectum, in exercitu vel gladiatore, referatur.

93. Leones in pace. vide supra: Cerui in prælio. Tom. 2. lib. de Cor. milit. cap. 1. num. 18.

C O N V E N I T in eos qui præposterè se gerunt: vbi res postulat audaciam & virtutem, ibi timidi; feroces, vbi nihil ferocitate opus. Liuius. In otio tumultuosi, in bello segnes. Synesius: ἐν μὲν εἰρήνῃ θρασεῖς, ἐν δὲ πολέμῳ δειλοί, in pace feroces, in bello formidolosi.

94. In limine occurrere. Tom. 5. lib. de Monog. c. 8. n. 52.

I N ipso operis, disputationis ingressu sese offerre.

95. De limine offendere. Tom. 3. lib. aduers. Valent. cap. 3. num. 22.

R H E N A N V S: Prouerbiū de his qui initio rei, quam agendam susceperant, peccant. Simile illi: Cantherius in porta. Cum hoc cōueniunt: In portu impingere: In limine deficere. Virgil.

Cur indecores in lumine primo
Deficimus? -

pro, in ipso operis negotiisque suscepti primordio peccare. Ab ijs translatus, qui ex ædibus egressuri, in limine pedem offendunt. Offendisse autem limen, laciniam ad id adhæsisse, vel prolapsū cecidisse, ostenta fuere inauspicata & mali ominis, passim apud Poëtās. Ouidius:
Dicitur offenso procubuisse pede.

96. Lineas agere. Tom. 3. lib. de Anima capite 43. num. 480.

H V M A N I vel maxime initij ac finis lineas quotidie agere. Prouerbia alienis ducta, quæ consequuntur, partim à Geometria, quæ lineis omnia perficit, partim à curculis & palæstris, quorum spatia certis lineis includebatur: partim à pictoribus, qui penicillo lineas ducere solent priusquam vmbra sine colore colorare incipiāt, translata sunt. Hoc autem primum Tertull. ducere videtur vel ab initio & fine spatiorum in Dromone, vel à pictura, quum addit: Manum fidei porrigens facilius adiuuanda per imagines & parabolas. sicut sermonum ita & rerum. Deinde: Proponit igitur tibi, quasi ob oculos subiicit in pictura: post: Etiam per imaginem mortis.

97. Lineas aliquas præducere, ad quas erit dimicandum. Tom. 3. l. aduersus Marc. cap. 5. numero 14.

Hoc

HOc sumptum ab ijs qui duello, siue singulari certamine congregiuntur, vel ab ijs qui in stadio decurrunt, pro: certam materiæ legem præfinire.

98. Lineis certis determinare. *Tom. 1. l. adu. Iudeos c. 2. n. 6.*

AD DIT Tertullian. *summam questionis ipsius.* Ab iisdem certantium lineis, intra quas decertaturi consistunt. In lib. de Pudicit. *Eundem limitem liminis figimus.* Vbi *limen* est linea, vt apud Virgil. *limenque relinquunt* Certos terminos certasque leges præstituerunt institutioni disputationi.

99. Lineis claudere. *Tom. 3. l. 1. adu. Marc. cap. 7. num. 51.*

QUAMQVAM tota materia de duobus Deis dimicetur, his interim lineis eam clausimus, intra nos cōgrediemur. Est igitur stata quædam argumenta præfinire, intra quæ ceu cancellos quosdam coëccatur liberior orationis euagatio.

100. Lineis deducere. *Ibid. cap. 25. n. 175.*

CICERO: Huc causa deducitur. Rem de huc deduxi, id est in hunc statum, locum adduxi. Tertull. *Quod adinet ad bonitatis questionem, his lineis deduximus eam minime Deo adequari, hoc est: intra hosce terminos tractauimus.*

101. Lineas certas præducere in vnam congregationis speciem. *Tom. 3. Scorp. adu. Gnost. cap. 4. num. 32.*

PRÆCEDIT apud Tertull. *Nos alibi de Deo dimicantes.* Certas leges sibi præscribere, quas intra de vna eademquere decurrat disputatione.

102. Linea extrema. *Tom. lib. aduers. Hermogen. c. 3. n. 19. & c. 38. n. 132. 133. & lib. adu. Prax. c. 16. n. 100.*

RHENANVS: In spatijs olim, in quibus cursus publicè fiebat, initium & finis lineis notabatur. Hinc quidquid postremum est, *extrema linea.* Prouerbialiter dici cœpit. Ergo quum Tertull. Hermogenem hîc vocat non intelligentissimam extremam lineam, imperitissimum accipe. Horatius Epistolam ad Quintum sic claudit:

Mors ultima lineæ rerum est.

Hæc etiam Turneb. *Aduers. lib. 12. cap. 10.* Vbi similem Terent. locum explicat, & Calx dicebatur, quod scilicet calce & creta notaretur. Ultra autem calcem nihil superest quod cursus tendatur. Atqui quum Deus vniuersitatis lib. aduers. Prax. *Extrema linea* dicitur adludere potius videtur Auctor ad illud Apoc. 1. & 22. Ego sum α & ω . siue principium & finis. Lib. aduers. Hermogen. *Si determinatur, habet lineam extremam; quam quantum propriè pictor, agnoscis finem esse omni rei cuius linea extrema est.* Apud Terentium: *extrema linea* amare, est impensissimè. $\eta \alpha \rho \alpha$ $\gamma \epsilon \alpha \mu \eta$, summa linea & extremus terminus, vt ibi sumus amor significetur. Quomodo Eurip. cum extremum terminum malorum & miseriarum intellexeret, $\epsilon \pi' \alpha \chi \rho \alpha \eta \chi \alpha \iota \delta \nu \gamma \epsilon \alpha \mu \eta \nu \tau \omega \eta \chi \alpha \iota \omega \nu$ dixit. Non tamen ineptè apud Terent. intellexeris *extremam lineam* in amore, ipsum rei amatae aut concupitæ adspectum; quasi longis lineis, hoc est, de longinquo amare. Erasmus Hermogenem, *extremam lineam* à Tertulliano appellari autumat, quasi extremum & postremum sui temporis hæreticorum, qui ætate Tertulliani superesset.

103. Ad lineam dimicare. *Tom. 5. lib. de Pudicit. cap. 6. num. 59.*

AD hanciam lineam dimicabit nostra congregia. Deinde explicat se: *Præscribam tamen tibi formam necesse est, ne ad vetera manum emittas, ne in terga respicias.* Est itaque, In disputando à re proposita non euagari.

104. A lineis excedere. *Tom. 3. lib. adu. Hermogen. c. 39. n. 137.*

AB instituto & proposito aberrare; quæ translatio videtur sumpta ab ijs, qui lineis non insistentes, excidunt; aut excedunt, hoc est, ultra lineam pedem inter dimicandum efferunt.

105. Ultra lineam *Ibid.*

VLTRA præstitutum disputationis limitem

106. Linea vna est. *Tom. 3. Scorp. aduers. Gnost. c. 11. n. 84.*

VNVS est scopus, ad quæ totius disputationis summa est dirigenda.

107. Ad lineam vnam congregationem dirigere. *T. 3. l. de Carne Christi c. 17. n. 135.*

IN re vna insistere, & eam adlatis vtrimque rationibus disputare. vt suprâ: *Eodem gradu dimicare.*

108. Lineæ insistere. *Tom. 3. lib. 4. adu. Marc. c. 17. num. 250.*

CVI superius contrarium est: *A lineis excedere.* Est, in instituto permanere, neque euagari. Quia vt ait Turneb. sic interdum collato pede pugnabatur, vt lineæ ductæ pedem semper oporteret insistere, nec inde referri

109. Lineis eisdem dimicare. *Tom. 3. l. 5. ad. Marc. c. 1. n. 12.*

INTRA certa argumentorum septa permanere, siue intra eosdem finis in disputando versari.

110. Ad lineas rursus. *Tom. 3. lib. 1. aduers. Marc. c. 9. n. 55.*

HOc est, ad propositum atque institutum post digressionem siue $\pi \alpha \rho \epsilon \chi \epsilon \alpha \sigma \iota \nu$ reuerti. Sumptum ab ijs, qui quum à lineis iam exciderint, rursus gradum colligunt. Vide suprâ: *In gradum rursus.*

111. In lineas easdem gradum colligere. *Tom. 3. l. de Anima c. 26. n. 345.*

B. Hieron. in Dialog. Lucifer In gradum rursus ac lineas regredere.

112. Intra lineam extremam includere. *T. 3. lib. adu. Hermog. c. 38. n. 134.*

HOc sumptum videtur magis à Geometris, quorum tractatio est de quantitate, loco, superficie, & linea. Loquitur de Materia Tertull. quâ Hermogenes corpore infinitam faciebat & locum tamenci adscribebat, quo ambiretur, hoc est, *extrema linea* includeretur. Significabit igitur Prouerbum, si placet, Certis limitibus aliquid comprehendere, & finire.

113. Lineas ducere. *Tom. 3. lib. de Anima cap. 36. n. 432.*

GRÆCIS ἀγείν ἢ γράφειν γραμμήν. Et linearis pictura, ἡ γραφίς. Hinc illud: *Primas lineas ducere* eleganti Metaphora à pictoribus, pro eo quod est, vmbra tantum alicuius rei exhibere, atque obiter quod intelligi cupias, delineare. Ducit & primas lineas, qui formulam exordiendi negotij præscribit. Et mittere lineam, pro: Rem tantum adumbrare, & coniecturis quibusdam inuestigandam proponere. Siquidem ex linearum ductu iustum etiam picturæ artificium discimus. Vnde versiculus:

Linea qua veterem longè fateatur Apellem.

Plinius lib. 35. cap. 10. meminit linearum Apellis. Solent enim pictores, vti etiam Rhen. adnotauit, penicillo lineas ducere, prius quàm vmbra sine colore colorare incipiant.

114. Lineas rectas ducere. *Tom. 3. lib. adu. Hermogen. c. 36. n. 126.*

ADAPTAT hæc Prouerbia, à pictoria arte deducta, Hermogeni, qui antehærelin pictoriam exercuerat: *Nisi quod sitam rectas lineas ducis Hermogenes, quàm ratio ista, pictor te bardior non est.* Refertur potest ad eum qui officium suum probè facit; qui ab honestatis præceptis non discedit; qui suæ artis peritus est. Cui opponatur etiam: *à lineis excidere.*

115. Lineamenta ductare. *Tom. 3. lib. de Resurr. cap. c. n. 55.*

CICERO: Adpersa temerè pigmenta in tabella, oris lineamenta effingere possunt. Græcis sunt γραφαὶ & σκιογραφαί. Item Cic. in Orat. ad Brut. Numerus quasi quandam palæstram & extrema lineamenta orationi adtulit, hoc est, venustatem ad ostentationem adhibuit, & extremam quasi manum. Tertullianus: *Exprimere* interpretatur, vt sit perfectius quiddam quàm lineas ducere. Rem scilicet clariùs ob oculos proponere & demonstrare.

116. A lineis excidere. *Tom. 3. Lib. adu. Hermog. c. 39. n. 137.*

PRÆTER superiorem interpretationem ab athletic ductam, à pictoribus hoc potius in Hermogenē antea pictorem refert. Pictores namque à lineis penicillo deductis excidentes, vltra lineam picturam protendunt suam; vt sit: exorbitare ab instituto, vel etiam, ab officio discedere; & falli atque errare.

117. Per lineam eandem ferram reciprocare. *T. 2. l. de Coron. milit. c. 3. n. 28.*

RHENANVS: Habet Prouerbij speciem de inutiles & vano labore. Metaphora sumta à sectoribus lignorum: qui sic ducant ferram, vt aut non dimittant, aut in eadem tantum linea perseuerent: nihil agent, vel certè non multum agent. Innuit Tertull. inutilem laborem circa vnam eandemque rem, vt ij qui in eodem argumento immodici sunt, & velut cupressum simulant. Hæc eodem spectant: Eadem semper oberrare corda: Eandem incudem noctu diuque tundere. Apud Virgil. Argutæ lamina ferræ, innuit, reciprocationem. Sic fullones dicuntur: *Argutari pedibus*, hoc est, alterno & reciproco pede exculcare & lauare pannos.

118. Lucifugæ. *Tom. 3. lib. de Resurrect. carn. capite 47. num. 341.*

LVCEVGA, & Lucifugus, infame nomen. Homo nimirum naturæ contrarius & præposterus, qui luce

dormit, noctu vigilat; quem Iure consulti appellant vespertilionem, quod exacto iam diei curriculo, sub noctem, vespertilionis in morem prorepat. Græcè λυχνόβιος, quibusdam: Tenebrio, quasi amans tenebrarum. Cicero in Catil. Dormientes appellat, quum Vigilantibus opponit. Tertull. *Lucifugæ scripturarum*, qui in summa scriptorum claritate, & in ijs, vt verbis Tertull. vtat, *qua vel ipsius solis radio scripta clarent*, impingunt; & vt dicitur, in sole caligant.

119. Lucernam meridie circumferre. *Tom. 3. lib. l. adu. Marc. c. 1. n. 19.*

PROVERBIALITER idem significabit quod: Lucernam adhibere vel accendere in meridie, quod est, facere aliquid non suo tempore, vel: in re clara obscuritatem aucupari. Natum à Diogene, qui accensa lucerna meridie hominem quærebat.

120. Luminibus effosis orbatus. *Tom. 5. lib. de Trinit. c. 28. n. 127.*

VIRGIL. lib. 3. de Polyp.

Luminis effossi fluidum lauit inde cruorem.

Et paulo superius: Cui lumen ademptum. &: Telo lumen terebramus. Vide supra: *Cacus in petram offendit.* Adiungit Nouatianus per Epexegetin: *Totus sit in doctrina sua cæcitate superatus.* Vt prouerbialiter de eo dici possit, qui doctrinarum vel errorum prauitate excæcatus est, & cui nihil sanæ mentis intelligentiæ ve sit reliquum. Vel ad Nouatiani sententiam propius, cui nihil subterfugij restat, quo argumentis victus recurrat; nihilque secum potest dispicere, quo errorem tueatur.

121. A lumine exorbitare caligine. *Tom. 5. lib. de Pudic. c. 8. n. 59.*

A orbita, quod est vestigium decurrentis in via rotæ, est verbum *exorbitare*, quasi à via deflectere; præ errorum cæcitate veram doctrinam, quæ per se lucet, non posse perspicere. Lib. ad. Gnost. *Ab illo (Deo) in idololatRIA exorbitauerunt.*

122. Malum foras. *Tom. 3. lib. adu. Valent. cap. 10. n. 119.*

DE TESTANTIS & abhorrentis vox, & malum infortuniumve deprecantis. Virgil. 2.

Quod Di prius omen in ipsum

Conuertant. &:

Di meliora pjs, erroremque hostibus illum.

& lib. 3.

Di prohibete minas, Di talem auerite casum.

Solet apud Veteres in vestibis ædium statui Hercules ἀλεξίκακος, hoc est, malorum depulsor, & adscribi interdum, boni ominis causa, μηδ' ἐν κακῷ εἰσὶ πῶς, nihil mali ingrediatur. A sacris præterea mali profanique homines sacrificorum voce solebant arceri Virgil.

procul hinc, procul este profani.

Theocr. in Idyll.

Αείσω σικυεῖσι, ἴσθες δ' ἐπιθιάδε βεβήλοι.

hoc est:

Expertis cantabo, fores operite profani.

123. Manu iniecta detinere. *Tom. 3. lib. l. ad. Marc. c. 6. n. 44.*

INICERE manum, propriè antiquo verbo Iuris, est quoties nulla Iudicis expectata auctoritate rem nobis debitam, aut etiam nostram vindicamus, & Dominus in prædium beneficiarium manum iniicere consuevit.

uit. Injicitur autem manus in aliquem, cuiusque bona mercéve, quum inde abire vel moueri auctoritate aliqua siue edicto vetantur. Sic recipere manus iniectionem, est retinere facultatem reprehendendæ rei alienatæ. Virgil.

Iniecere manum paræ,
id est, morti destinantur. Explicat se Tertull. *porro & hic eadem regula summi magni patrocinabitur nobis, utpote quæ totum statum vindicet diuinitatis.*

124. Manum porrigere. *Tom. 3. l. de Anima. c. 43. nu. 480. & lib. de Resurr. car. c. 53. nu. 382. ac libro 4. aduers. Marc. c. 41. n. 677.*

S A T I S vulgatum, pro: Auxilio esse. Cicero in Orat. post redit. Qui mihi primus adflicto & iacenti consularem fidem dextramque porrexit. Sic Deus dicitur Tertull. *manum porrigere fidei*, hoc est, confirmare, & in sua firmitate conseruare. Virg. lib. 3.

Dat dextram, atque animum presenti pignore firmat.
Manuum porrectione etiam alienæ sententiæ comprobatio fuit significata, quæ Græcis *χειροτομία*, & *τὸ χειροτονεῖν*.

125. Manum tradere. *Tom. 5. l. de Pudic. cap. 15. numero 126.*

P R O eodem cum superiore usurpat. Virgilius libro. 8.

Accepitque manu, dextramque amplexus inhaest.
Tradere de manu in manu Cicer. est dedere & commendare.

126. Manus dare. *Tom. 5. lib. de Trinit. c. 11. nu. 55.*

C I C E R O in Amicit. Ad extremum det manus, vincique se patiatut. Virgil.

Neque enim ipse manus feritate dedisset.
Est igitur se victum agnoscere, & aduersario cedere, Nam qui se victori dedunt ne interimantur, vltro manus ad vincula offerunt. Virgil. etiam Tendere, & Protere dicit lib. 12.

*Ille humilis supplexque oculos, dextramque precantem
Protendens, & vicisti, & victum tendere palmas
Ausonij videre.*

127 Inter manus tenere. *Ibid. c. 21. n. 95.*

E S T certum quid habere, ob oculos quasi propositum habere. Sic dicimus: Victoriā in manibus tenere Virgil. lib.

*Cetera quæ rerum iaceant perculsa ruina,
Ante oculos, interque manus sunt omnia vestra.*
Quasi dicat: Narratione non egent, omnibus patent claræque sunt.

128. Mappa missa. *Tom. 3. lib. adu. Valent. cap. 36. num. 381.*

H O c est, veluti signo copiam dato. Adludit Tertull. ad morem Circensibus Romæ Ludis receptum, quo mappa Tragædis vsitata à Prætorē dimittebatur in signum aurigationis & certaminis auspiciandi. Quem morem attingit Iuuen. Sat. 11.

*Interea Megalesiaca spectacula mappa
Idæum sollempne colunt.* - Et Martial.
Cretatam (al. ceratam) prætor quum vellet mittere mappam

Et Sueton. in Nerone: Aliquo liberto mittente mappam. Vid. Adnotat. Pamelij ad lib. de Spect. c. 16. n. 143. To. 2.

129. Massageta inhumanior. *Tom. 3. lib. 1. adu. Marc. c. 1. n. 13.*

V I D E A N T V R Adnotat. Pamelij. Scytharum natio trans mare Hyrcanum, Alani, Abasgi, & Augi postea dicti, & ab Hebræis Magogi; hospitibus infestissimi, neque cum vicinis populis diuturna amicitia fœdera, neque fidem possunt seruare. Lac equorum sanguine mistum bibunt; præterea tam prodigiosa immanisque natura, ut senio confectos in frustra cadere, illorumque carnibus cum pecudinis admistis pasci consueuerint. Hinc nobile illud inhumanitatis nomen.

130. *Μη θεομαχεῖν. Tom. 1. lib. ad Scap. cap. 4. n. 22.*

N O L I cum Deo bellare. Cicero in lib. de Senect. Quid est enim aliud Gigantum more bellare cum Dijs, nisi naturæ repugnare? Hinc *θεομαχεῖν*, Dei hostes vel qui Deo obluantur. Tractum videtur à notissima Gigantum in Iouem belligerantium fabula. Vsurpari poterit, ubi quis viribus suis fretus temerè res non tentandas molitur; & uti admoneamus infelicitè cedere, quæcumque aduersus diuina humanaque iura per vim instituuntur. Horat. in Od.

*Quid æternis minorem
Consilij animam fatigas?* Virgil.
Cede Deo. &:

Heu nihil inuitis fas quemquam fidere Diuis.
Bis in Actis Apost. *μη θεομαχεῖν*, & *θεομαχεῖν* εὐρεθῆτε Plato eiusmodi homines, è Titanum genere, dixit.

131. Micas infarcire. *Tom. 3. lib. de Anim. cap. 6. num. 85.*

E X contentione Platonis & Aristotelis, quam insituit Tertull. aliquid poterit elici. Plato varius, multiplex, & copiosus, singulari eloquentia & suauitate orationis, in cuius Dialogis locutio, etsi absit à versu, tamen quod incitatus feratur, & clarissimis verborum luminibus vtatur, potius Poëma putanda, quàm Comitorum Poëtarum. Aristoteles breuitate dicendi præstitit, vel potius siccitatem quandam tenuitatemque in dicendo, hoc est, orationem angustam, pressam & concisam (quæ in Platone est ampla, copiosa, redundans) adamauit. Hinc illa: *Mulsæ aqua, de eloquio Platonis; & Mica de minutiloquio Aristotelis*, Prouerbialiter accipi possunt. Vt hoc quidem genus orationis siccum, & cui nihil temerè detrahi possit; illud autem redundans, & ex quo si quid demas mutève, de sententia nihil dextraxeris. Nihilominus *Micas infarcire*, interpretari etiam poterimus, Tenuiter & cum parcitate quid distribuere, ut: *mulsam aquam infundere*, largiter & benignè.

132. Mulsam aquam infundere. *Ibid.*

A Q V A *mulsæ*, ὕδρο μέλι, ἢ μέλι κρατὸν, aqua melle mista. Vt adludat non solum ad copiosam, sed ad mellitam siue melleam in Platone eloquentiam. Lib. de Anima de eodem Platone: *ob mella facundia*. Quum contra quod siccum est, facillimè frietur, & in micas minutatim dissoluatur. Eodem faciunt verba: *infundere*, &: *infarcire*. Fortasse & *Micas infarcire*, cum Tulliano isto, præmansum in os inferere, conueniet; quod est: rem in docendo nimis enucleatè, minutisque frustulatim tradere, & crasse explicare. Græcè: *Μικρολογεῖν ἢ λεπτολογεῖν*, siue ut Cicero ad Attic. *ἐν μικρὰ πωδίζειν*, quod est: cura minutula anxium esse.

133. Mulum de asino pingere. *Tom. 3. lib. adu. Valent. c. 19. n. 237.*

MVLI, quos asini & equæ generant, vnde ἡμίονοι, quasi dimidiati asini, à patribus. Hinnulli, vel potius ex Columellæ sententia: Hinni, à patris, equi hinnitu equæ & asina geniti. Ginni, cum equa muli coitu nati. Hinc Prouerbiū: ex asini, mulique, id est: dimidiati asini; ex etymologia Græca, similitudine; quando exemplar & res effecta non multum sunt discreta; vel quando ineptiæ ineptijs representantur, vel mendacia mendacijs astruuntur. Cuiusmodi farinæ & illa: Non tam ouum ouo simile, Armenti eiusdem, Cum Bytho Bacchius.

134. Narem contrahere. *Tom. 3. lib. 1. adu. Marc. c. 13. n. 71*

IN naso irrisionis sedes. Hinc nasuti, & nasum habere, irrisores dicuntur. Plin. lib. 11. c. 37. Nasum noui mores subdola irrisioni dicauere. Horat.

Naso adunco suspendere. Martial.

Et pueri nasum Rhinocerotis habent. Pers.

Rides, ait, & nimis vncis

Naribus indulges.

Et Græci μωκτικίζειν, ἀπὸ τοῦ μωκτικῆς, à naso, irridere. Ex naribus etiam indicium iracundiæ; vti animantes quædam iram narium statu produnt. Theoc. in Thyrsi:

Καὶ οἱ αἰὲν δριμεῖα γόλα πρὸς ῥινὶ χέθεται.

Aspera ei semper sedes ira in naribus.

Vnde corrugare & contrahere nares dicuntur, qui offenduntur. Horat.

- Ne sordida mappa

Corruget nares. -

135. Naso agere. *Tom. 3. lib. aduersus Marc. c. 25 n. 170.*

CICERO. Ridiculo scommaticoque dictorio lædere

136. Naso deridere. *Tom. 5. lib. de Pudic. cap. 2. n. 18.*

B. Paulus ad Gal. 6. γέος δ' μωκτικίζεται, id est, non irridetur, non agitur naso. μωκτικίζειν enim apud Græcos, id est, mullare vel mullare, non aliud ferè signat, quàm labijs occlusis sonum naribus elicere. vnde μωκτικῆς. Sonus autem μωκτικῆς, irrisioni plerumque dicatus; atque hinc, qui citra reprehensionis morsum agit. ἀμωκτικῶν dicitur, Homero passim ἀμωκτικῶν. Addit Tertull. adulantium, vt significari videatur postica lanna, quæ est clancularia & tecta irrisionis, à gestu ridentium aliquem à tergo siue occipitio; vt sit: obtrudere palpum Deo.

137. Naufragium inextricabile. *Tom. 2. lib. de Idolol. c. ult. n. 169.*

GRÆCIS: ναυάγιον ἀφυκτον, quod vitari non potest. Qui in scopulos impingunt, nauemque frangunt sese extricare siue expedire à periculo non possunt. Virgil. de Labyrintho, in extricabilis error. Vide Hypobrichium.

138. Nauigare inter scopulos & sinus, ter vada & freta. *Ibid. 168.*

EST, versari in ancipiti periculo. Nam scopuli, hoc est montes saxei, siue rupes à mari eminentes, & quandoque sub aqua æquore latentes; & sinus, littora incurua mare amplectentia; & vada, minus profunda maris oeca, & vndarum breuibis infesta; & freta, maris angu-

stia, vbi quasi æstu feruescit mare, nauigantibus & insidiosa & periculosa sunt. Lib. 1. aduers. Marc. *Duas Symplegas naufragij sui.*

139. Nubilo obscurior. *Tom. 3. lib. 1. adu. Marc. c. 1. n. 14.*

VIDEANTVR Adnot. Pamelij de Cimmerijs tenebris, quæ in idem incidunt Prouerbiū. Nubilum, nubes densior siue crassamentum exhalationū aquæ gignendæ fecundam vim habens. Vnde cælum nebulo- sum seu nubilum. Nebulas vel Nubilum offundere, est obscurare. Sed quum Tertull. ad mores Marcionis adludat, tristitia & recôdita animi seueritas significabitur: vt apud Comicum Græcum ὁ γὰρ δ' αὖ τὸ νέφος τῆ μετώπῃς discutere frontis nubilum, quod est tristitiam abigere, lætūmque vultum inducere. Et supercilium nubilum; ὁ φῶς ξυμφῆς, pro tristi. Horat. *Deme supercilio nubem.* Virgil. 6.

Sed fons lata parum, & deicta lumino vultu. &

Sed nox atra caput tristi circumuolat umbra.

140. Nutu tradere, (nisi traducere quis malis.) *Tom. 1. lib. de Pall. c. 4. n. 84.*

VIDE: Acie figere, & Digito destinare. Est deridētium & improbantium aliquid clanculum inter se, quod palam facere non sit impune vel decens: quum neque coniectis in hominem remve oculis, neque protentis digitis id facere licet: tum clanculario saltē adnutu demonstrari potest.

141. Oculis clausis. *Tom. 1. lib. de Pall. cap. 2. nu. 20. Apolog. c. 3. n. 36. Tom. 3. lib. de Resurr. carnis c. 51. n. 361.*

SI subaudias verbum, liquet, res est clarissima, luce meridiana clarius, vt nolens volensque quiuis vel videre possit, vel intelligere. Si subaudias: Agere quid; est abrupte, temere, siue discrimine facere. Vt impingunt in odium nominis Christiani clausis oculis, & cecitate odij in naufragium: qui rei veritatem neque explorant neque explorare laborant, sed adfectibus suis iniquissimè indulgent, & iuxta Terent.

Neque ius neque bonum atque æquum sciunt.

Melius, petus, pro sit, ob sit, nihil vident, nisi quod lubet.

B. August. Quæ tandem vis, nisi cecitas & vanitas animi cogit hominem clausis, vt dicitur, oculis, tamquam in alterum iacere, quod cum in eum iecerit, continuò redeat? B. Hieronym. More Andabatarum in tenebris gladium ventilans. &: Melius est tamen clausis (quod dicitur) oculis Andabatarum more pugnare, quàm directa spicula clypeo non repellere veritatis. Et B. Basil τὸ νυκτομαχῆσαι dixit, nocturnam pugnam, in eos qui nullo iudicio insectantur aliquid.

142. Oculis Homericis. *Tom. 1. lib. de Pall. cap. 2. num. 20.*

VIDEANTVR Adnotationes Pamelij. Idem cum superiore. Homerus antea Melesigenes dictus, à cecitate (nam ab ineunte ætate luminibus captus proditur) τῆ δ' ὄμφῃ nomen sortitus est. Vnde illa omnium admiratio, omnium rerum humanarū simulacra expressa nobis ante oculos constitui potuisse ab eo, qui numquam ea suis oculis vsurparat.

143. Palos terminales figere. *Tom. 5. lib. de Ieiun. c. 11. n. 72.*

Terminalis

TERMINALIS lapis, & aliquando palus, qui in agrorum finibus ponitur, & ut Virgil. de Saxo:

- Campo qui forte iacebat
Limes agro positus, litem ut discerneret aruis.
Et in Georg.
Nec signare quidem, aut partiri limite campum
Fas erat.

Palos autem loco lapidum aut saxorum poni consuevisse indicat nomen, *palen*, Flandris pro agrorum terminis usitatum. Vel adludit Tertull. ad Dromonem siue stadium equestre; ubi terminus erat, ubi peracto cursu quiescebant, & meta, palus erat acuminatus in stadij fine positus, circa quem girabant cursum. Est igitur palos terminus, intra angustos & certos fines aliquem concludere, ne quid vel tentet, vel possit, vel imperium exerceat ulterius.

144. In partem vnam incumbere. *Tom. 5. lib. de Trinit. c. 23. nu. 102.*

SVM TVM à militia, ubi in dextrum vel sinistrum la- siue cornu siue partem maiore impetu & pertinacia conuersa undique signa inferentibus aduersariis incumbitur. Quibus deiectis & loco summotis procliuis fit victoria. Cæsa. 2. Bel. Gal. Cæsar ad dextrum cornu profectus ubi suos vrgeri, &c. His verbis se explicat Auditor lib. de Trinit. Inclinauerant, Trahere, Superare, quæ à militia ducta sunt.

145. Pepone magis insulsus. *Tom. 3. lib. de Anima c. 32. nu. 387.*

PE'ΠONES, molles & faciles dicuntur, Metaphora à maturis fructibus ducta; vel etiam à cucumeribus, qui *pepones*, quod mollescant, & simul atque maturuerint, flaccescant, appellantur. Inde illa *μαλακώτερος πέπωνος σικκός*, mollior sicu matura, *πέποιτος μάρων*, maturior moris. Et conuiuium Prouerbiale per translationem *πέπωνες, τὰ τέτιν ἀπαλοι & ἀδενεῖς*. Est & interdum blanda & amica vox, *ὦ πέπων, τὰ τέτι τωροφιλέστατε ἢ τωροσινέστατε*, à maturis placidisque moribus, vel quod *τὰ πέποιτα*, hoc est mollia maturaque amemus omnes.

146. Peponem cordis loco habere. *Tom. 3. lib. 4. adu. Marc. c. 40. nu. 666.*

VI DE ANT VR hoc loco Adnotat. Pamelij; & Feuardentij ad illud B. Irenæi lib. 1. c. 3. num. 10. O *pepones* Sophista vituperabiles, & non viri; quod ex Homer. *Ilia. β.* desumptum est.

ὦ πέπωνες, καὶ ἐλέγχῃ ἀχαιίδες, οὐκ εἴτ' ἀχαιοί, id est:
O molles, mala probra, & Achides, haud enim Achivi.
Quod Virgil. imitatus:
O verè Phrygia, neque enim Phryges.

Significat itaque Prouerbium: Excordem esse, vel corde esse insulso. In corde enim primaria animi vires. Hinc cordati, quibus cor rectè adfectum est & robustum. Excordes, quibus *peponis* instar, molle, flaccidum, & minime virile. Vide supra: *Cerebrum vel cor non habere*, &: *Cervi in pralio*.

147. Personam agere. *Tom. 3. lib. 3. aduers. Marc. cap. 11. num. 77.*

VI D I infra: *Scenam decurrere. Persona*, pro munere siue partibus. Cicer. Has partes lenitatis se imperggi; illam grauitatis *personam* non appetiui. Ab histrio-

num persona. *Personam* gerere, tueri, sustinere, agere, ab histronicis actoribus.

148. Physcone impurior. *Tom. 1. lib. de Pall. cap. 4. num. 79.*

DE homine qui se in omne luxus libidinisque genus ingurgitat. Fuit enim Ptolemæus *Physcon* 8. Ægypti Rex, qui quum Cyrenæ imperaret, fratri Euergetæ defuncto successit; qui supra belluinam libidinem & crudelitatem (quæ facinora commemorat Iustin. lib. 38.) sagina ventris, & corporis vultusque deformitate belluæ quàm homini similior. Quæ fœditas in eo pellucidæ vestis subtilitate, quasi de industria, siue potius ex intemperantia augebatur, infame *physconis* nomen ex re rulit, quasi ventricosi & aquarioli, propter abdominis studium *φύσκων* enim ὁ γαστρὸν ἢ παχὺς, ἀπὸ τῆς φύσκης quod est, intestinum crassum. Cui & Perbius ait:

Pinguis aqualiculus propenso sesquipede exstat.

149. Plagæ occurrere. *Tom. 3. Scorp. aduers. Gnost. cap. 5. num. 35.*

SVM TVM à gladiatoribus, qui vel aduersarij petitionem corporis declinatione effugiunt, vel parumula excipiunt, ut sit frustra conatus. Vide supra: *In alium ictum considerare*. B. Hieron. contra Iouin. Quasi de loco videmur cedere, & aduersario ferendi occasiorem dare. Et: directa spicula clypeo refellere veritatis.

150. Plaudere in sinum. *Tom. 5. lib. de Pudic. cap. 9. num. 42.*

SI QVA vobis exempla in sinum plaudunt, hoc est, tam grata vobis accidunt, quæ informatam in animis vestris opinionem videantur confirmare; ut inde tacitam apud vos voluptatem sentiat, vestroque adfectui indulgeatis. Apud Homer. *ὦ θυμὸν χαρεῖν*. Tib. *In tacite gaudere sinu.*

151. Plaudere parti. *Ibidem cap. 19. num. 160.*

LEgitur apud Tertull. *diuersa parti supplaudere*, vel *subplaudere*, quasi suffragari & subscribere aliorum sententia. Ab iis qui pedibus strepitum edunt, vel manuum complosione adprobant. Cicero: *Pedem nemo in illo iudicio supplot.*

152. Policrate felicior. *Tom. 1. Apolog. cap. 11. num. 173.*

POLYCRATES Sami Tyrannus, aureus fortunæ fortis, cui ad nutum voluntatēque omnia fluxerunt. Sed qui tamen prosperum ad inuidiam usque vitæ cursum miserabili exitu in Mycalensis montis vertice cruce suffixus conclusit. Valer. Max. lib. 6. cap. 11.

153. Pompeio sublimior. *Ibidem.*

POMPEII elogium habes apud Cicer. Orat. pro Leg. Manil. Apud Plin. lib. 7. toto cap. 26. à quo ait non modò Alexandri Magni rerum splendorem æquat, sed etiam Herculis propè ac Liberi. Cognomen tum Magni cum Alexandro commune, communem quoque sublimitatis titulum dedit.

154. In ponti æstu medio hærrere. *Tom. 3. lib. 1. adu. Marc. c. 7. num. 50.*

VIRGIL. lib. 5.

*Saxis in procurentibus hæsit. Et:
In scopulo luctantem breuibꝫque vadis.*

Et lib. 10.

Inscissa vadis dorso dum pendet iniquo,
Quæ uti Tertullianicum, Prouerbialiter accipi possunt.
Contrarium erit ex eodem lib.

Labitur alta secans, fluctuque æstuque secundo.
Æstus autem aliquando accipitur pro ipsa maris crescentis decrecentisqꝫ commotione, hoc est, accessu siue incremento, vel recessu siue reciprocatione. Aliquando pro arena illa instabili, quæ absorberet & haurit omnia. Virgil.

Furit æstus arenis. &

Æstu miscentur arenæ.

Similia illa: Hærete in iisdem scopulis, in aqua, in vado, in salebra. Metaphoræ à nauigantibus ductæ, qui vado illisa naui cursum institutum tenere non possunt. Sic dum naui æstu reciproco hac & illuc impellitur, neque progredi potest, ut significetur Prouerb. Se non extricare aut expedire, non satisfacere argumento, sed eodem relabi. Vide: *Fluctus vrimque.*

155. In præruptum imponere. *Tom. 3. lib. 4. aduers. Marc. c. 37. n. 607.*

PRÆRVP TV M, substantiuè, ut abruptum quidquid altum & præceps, saxa prærupta, & mons præruptus, altus. Plin. Græcis τὸ πρὸς ὀρθὸν ὄρεος unde proclue præcipitium. Explicat se Tertullianus: *sciens præceps ituros homines, ipse illos in præruptum imposuit.* ut sit: aperto periculo exponere, nec satis prouidere, ne quid mali contingat; ut si homini avaro & furi pecuniæ administratio committatur, adolescenti libidinoso pudicitia virginum.

156. Profundum inenatabile. *Tom. 2. lib. lib. de Idol. cap. ult. nu. 169.*

QVI naui excussi in maris profundum delabuntur, natatione vix vniquam emergunt, de periculo ineluctabili. Vide *Hypobrychium*, & : *Naufragium*. Contrarium erit illud Virgil. 5.

Fundo vix tandem redditus ino est.

& lib. 6.

Adnabam terra, & iam tutatenebam.

157. Ad regulas perducere. *Tom. 3. lib. 1. aduers. Marc. c. 22. num. 153.*

RE G V L A, aliàs norma, est instrumentum fabrile, quo structuræ longitudinem, an respondeat, exigunt fabri; & vitur Tertull. verbo fabrilis, examinandam Dei bonitatem. Hinc illa, *regula* rector, amussim exactior, ad perpendiculum & amussim. Rem diligenter expendere, ut omnibus suis partibus numerisque absolute tractetur.

158. Sardanapalo mollior. *Tom. 1. lib. de Pall. cap. 4. nu. 79.*

SARDANAPALVS postremus Assyriorum Rex, vir muliere corruptior, inquit Iust. lib. 1. qui inter scortorum greges inuentus, purpuram colo nere, & muliebri habitu, cum mollitia corporis & oculorum lasciuia omnes fœminas anteiret, pensa inter virgines partiri; adeo ut eius cognomen ob insignem molliem in Prouerbium abierit apud Græcos & Latinos.

159. Scenam decurrere & defaltare. *Tom. 3. lib. 3. adu. Marc. c. 11. n. 7.*

SCENA, propriè frons theatri, locus nimirum Actorum, obstructus peripetasmatis, è quo in prosœnium acturi histriones prodibant. Frequenter pro ipsa fabula, Tragœdia, aut comedia. Virgil.

Scenis agitur Orestes,

id est, Tragœdiis celebratus & frequenter actus. Horat.

Quam non adstricto percurrat pulpita secro.

Pulpita, pro scena. hoc est, quàm inconditas & malè aptas conscribat comœdias. Erit igitur decurrere scenam, perficere eius rei, quæ instituta erat, summam. Cicero: Quæ abs te breuiter de arte decursa sunt. Decurrere scenam phantasmatis Tertull. est, omnino & absolute probare carnem Christi phantasma tantum fuisse, & in eo probando hæret. Sic Cæc. ad Cicer. lib. 8. scena totius rei, hoc est, id in quo tota res vertitur, & consumi debet. Lib. adu. Valentin. appellat Tertull. defultoricem virtutem, instabilem & malè firmam & motoriam, & inde: defultorij homines, à defultoribus equitibus. Propriè etiam vsurpat, uti decurrere, ut defaltare, sit saltu mimico representare. Nam in scena Orchestra, chori propria est, sicuti scena histrionum; in qua Mimi solebant suas actiones exhibere. ὁρχή, ars saltandi, & ipsa saltatio; ut adludat ad utroque utroque verbo, & ad scenicos histriones, & ad mimos, & ab iisdem diuersas trahat Metaphoras.

160. Scalpellum immergere. *Tom. 1. lib. de Pall. c. 5. num. 103.*

SCALPELLVS, vel scalpellum, est scalprum chirurgicum, φλεβοτομον. Nescio an etiam scalpellum, vbi stilla Plauto, pro pitillo. vulgò lanceola, à chirurgis tractum. Nam voce: acerbitati, videtur cholericis humoris in Vedio abundantia significari. Cicer. pro Sest. Non ea est medicina, quum sanæ parti corporis scalpellum adhibetur. Solent Chirurgi immisso scalpello venam incidere, & humorem redundantem elicere. Vtus erit Prouerbij in morborum animi medicina, uti & ea quæ consequuntur apud Tertull. Catharticum dare.

161. Scipione iustior & militarior. *Tom. 1. Apolog. c. 11. n. 173.*

PLINIVS lib. 7. num. 27. Cato primus tres summas in homine res præstitisse existimat⁹ est. Optimus orator, Imperator, Senator. Quæ mihi omnia etiam si non prius, attamen clarius fulsisse in Scipione Æmiliano videntur. Eiusdem laus apud Cicer. lib. de Amicit. Iustitia & bonitas in altero Scipione, Nasica, commendatur. Vtrumque tamen, & iustitiæ & militaris scientiæ studium Scipioni minori siue Æmiliano adtribuit Lælius apud Cicer. lib. eodem: Maior, siue Africanus, utraque etiam laude excelluit.

162. Scythia tetrior. *Tom. 3. lib. 1. adu. Marc. cap. 1. num. 12.*

VIDE Adnotat. Pamelij. Gens Scythica omni memoria, & omnium ferè gentium scriptorumque existimatione ad bella & ad immanitatem magis, quàm ad vllum humanitatis studium nata.

163. Siluam cadere & truncare. *Tom. 1. Apolog. cap. 4. num. 50. & 51. & lib. de Prescr. adu. har. c. 37. num. 222.*

QVO iure siluam meam cedis, quæ à Iure ciuili transfert omnia, hoc est: quid in meam possessionem itruis? in meam messem falcem immitis? Apolog. Totam illam veterem & squallentem siluam legum, nouis principum rescriptorum & edictorum securibus, truncatis & ceditis siluam.

Silua Latinis, vti & Græcis ὕλη, Metaphoricæ, pro copia & materia. Cicero: Omnis vbertas & quasi *silua* dicendi. &: Rerum & sententiarum *silua*. Hoc autem Proverbium sumtum ab arboribus, quæ vel putantur ne siluescant sarmentis, & in omneis partes, nimix fundantur, vel radicibus vnâ cum trunco exciduntur.

164. *Silvam cadere, eradice, & excaudicare.* Tom. 5. lib. de Pudic. c. 16. n. 135.

QUANTA securi omnem *silvam* libidinum cadat, & eradice, & excaudice. Addit: Ne quidquam de recidendo fructuare permittat. Est penitus aliquid adolere, idemque cum superiore. Nam truncus est stipes ipse ramis & frondibus exutus. Caudex cum frondibus. Itaque truncare, & excaudicare, eadem.

165. *Silvam ingentem commouere.* Tom. 5. lib. de Trinit. c. 16. n. 81.

SILVAM Scripturarum commouere circa aliquid. Multa excutere, & vndique argumenta desumere, lato campo euagari.

166. *Quanta silua.* Tom. 3. libro de Anim. cap. 2. num. 30.

QUAE vis? quæ copia? quàm ampla latèque patens materia?

167. *Socrate sapientior.* Tom. 1. Apolog. cap. 11. num. 173.

NON modò hominum existimatione, sed Pythij Apollinis oraculo sapientissimus iudicatus *Socrates*, & cunctis prælatus proditur. Plin. lib. 7. c. 31. Cic. lib. de Amicit.

168. *Solis pectines.* Tom. 3. lib. adu. Valent. cap. 3. num. 23.

IN pectinibus, quibus comas vel discriminamus vel pectimus, radij densi & rari, à solarium radiorum similitudine, dicuntur; & reciproca Metaphora: *pectines solis*, quòd omnem in partem radios, quasi crenula instar pectinis, intercisos emittat. Vnde apud Lucret. Tela diei, quasi missiles, telorum in morem, radij. Et ὀφθαλμὸς ἀπὸ λανθάνοντος, Sol. At cum his verbis, puerorum terculamenta, vti &, *Lamie turres*, significantur: consueverunt fortassè nutrices, vel puerilem ciulatum compescere, vel obstinatum, dum caput sibi pecti non ferunt, contumaciam hisce verbis infringere, dum *pectines solis*, veluti strigiles, ad se adferri imperant.

169. *Solis radio scriptum.* Tom. 3. lib. de Resurr. carn. c. 47. num. 341.

PRO perspicuo, & eo quod claret. Nam quæ maxime constant, maximeque in confesso sunt, ea sole clariora dicimus. Hinc illa: In sole caligare; Aduersus solem loqui. Lib. de Pudicit. c. 7. Quibus exquirendis non lucernæ speculo lumine, sed totius solis lancea opus est.

170. *In solido esse.* Tom. 5. lib. de Pudicit. cap. 10. num. 83.

SECURVM esse, & benè firmum, munitumque. Cui opponit: Pendente vestigio ingredi, &: In gradu rotum esse, Decuti de tenore. Huic similia: Duabus ancoris fultum esse; In vado esse. Virgil. lib. 11.

- Multos alternare uisens
Lusit, & in solido rursus fortuna locauit.

171. *Ad speculum respondere.* Ibidem c. 8. n. 64. lib. 4. adu. Marc. c. 31. n. 511.

ADVERSVS speculum parabola, dixisse videtur pro sensu anagogico, siue ipsa anogoge, qui est sensus scripturarum, parabolarum, oraculorum mysticus & reconditus, quique interius & quasi sub cortice latet. Sic ad speculum respondere (vti in rebus fabrilibus ad regulam, amullum, perpendiculum) erit omnia ea; quæ parabola proponuntur, posse accommodari iis, quæ eadem significantur. Et, vt loquitur Tertull. exempla per aquas.

172. *Spongia Marcionis.* Tom. 3. lib. 5. adu. Marc. cap. 4. n. 43.

VSVS spongie pictoribus in colore delendo. Quod patet ex Plin. lib. 35. cap. 10. de Pictorib. & de Protogene. Absterferat sapius, mutaueratque penicillum; postremò, *spongiam* eam impigit inuiso loco tabulæ. Auson. in Epist. quadam: Fucò tuæ emendationis adiecto impingas *spongiam*, quæ imperfectum opus equi malè spumantis abluat. Vfus etiam in extergendis mensis nummulariorum, præcipueque abacis, in quibus scribebant, & inducta *spongia* cotrigeant. Et in palimpsestis, hoc est tabellis membranæ sive deletitiis, in quibus stylo graphiario exarare solemus. Hinc Augustus, Aiace Tragædiam, quam conscriptam à se deleat, in *spongiam* decubuisse dicebat, ad exemplum Aiace, qui in ferrum incubuerat. Aristides in Orat. quadam ἡ δὲ τοῦ θεοῦ τῆς στήθους παλινωδία, ἀλλὰ ἀπὸ θεοῦ ἰάσεται, nihil opus fuerit Stesichori palinodia siue recantatione, sed *spongia* medebitur. Sic quum *Marcion*, quos vellent, sacræ Scripturæ libros deleat (quod declaratum est suprâ: Abruptum amplissimum salire; & hoc loco statim subiungit: quæ abstulit quæ seruauit) *spongiam Marcionis* appellauit, audaciam illam in expungendis Libris, & cenioria temeritate intercidendis.

173. *Sportulam furunculus captat.* Tom. 3. lib. 3. adu. Marc. c. 16. n. 111.

SPORTULA, à sportulis sparteis, nummorum receptaculis dicta, donarium, siue potius obsonium, quod diuites Rom. saluatoribus dabant, ipsi secretò cenant. Cui opposita Recta cœna; quam ciuiliores clientibus saluatoribus suis legitimum conuiuium exhiberent; quæ olim pauperibus tantum dabatur, postea diuites etiam *sportulam* captare & exposcere cœperunt. Qui verò quum cliens non esset, nec ordinarius saluator, alij seseingerebat, & *sportulam* accipere ignotus contendebat, *furunculus* hoc loco dicitur. In eum conueniet, qui falsò sibi quid vindicat, vt Deus Marcionis nomen Christi.

174. *Stipulam quis in alieno oculo facilius perspicit, quàm in suo trabem.* Tom. 1. Apolog. c. 39. nu. 510.

PROVERBIUM Euangelicum, Matth. 5. & Luc. 6. quo philautia notatur eorum, qui aliorum vel minimis vitiis offenduntur, suis & maximis blandiuntur, καὶ ὁφθαλμὸς, stipula Tertullian. vulgatæ editionis Interpretis festuca. Horat.

Qui ne tuberibus propriis offendat amicum

Postulat, ignoscat verrucæ illius æquum est.

Et aliud Prouerb. Pustulas alienas, vlceribus scatens.

175. Sub sinu & tunica. *Tom. 5. lib. de Fug. in persecut. cap. 12. num. 89.*

AD DIT Tertullian. *ut furtiuo*; & opponit: *coram toto mundo*. Quidquid propatulo non fit, sed infidiose & clam, remotis arbitris, & aliena conscientia, sub sinu fieri dicitur. Sic: In sinum conferre, vertere, id est, in priuatum commodum referre. Et Plinio Scaurus dicitur rapinarum prouincialium sinus, qui in suæ auaritiæ voraginem omnia conuerteret. In sinu gaudere, est gaudium suum in vulgus non edere, nec palam facere.

176. Sylla felicior. *Tom. 1. Apolog. II. num. 173.*

HVIC Syllæ felicitatis ostentum datum est fulmine *ut ait Plin. lib. 2. cap. 54.* Vnus hominum, inquit idem Plinius lib. 7. c. 44. ad hoc æui, Felicis sibi cognomen asseruit. Quam temeritatem cum stultitia coniunctam eodem loco refellit.

177. Tanti vitreum, quanti margaritum? *Tom. 2. lib. ad Mart. c. 4. n. 58.*

ISTVD non solum legitur apud Tertull. sed etiam apud B. Hieronym. Quo dicto summa rerum inæqualitas significabitur. Margaritarum, alias vnionum, summum inter gemmas pretium. Vitrum vilissimum, quod tamen margaritam mentiri potest, & imperitis imponere. Explicat se Tertull. & hæc inter se confert, *Terrenam gloriam, gloriam celestem, premium laudis humane, diuinam mercedem.*

178. Tempus omnia reuelat. *Tom. 1. Apolog. ca. 7. num. 102.*

SENECA: Veritatem dies aperit. Horat. *Quidquid sub terra est, in apricum proferet ætas, Defodiet, condetque nitentia.* - ὁ χρόνος πάντων βασιλεύς, tempus omnia explorat. Et Sophocli χρόνος dicitur πᾶν ὁπῶν ἔχει, καὶ τὰ ἄνθρωποις, omnia videre & audire, etiam apertum prolaturum. Atque hinc: Veritas Temporis filia, aptè dicitur, quæ temporis progressu, quum aliquandiu delituerit, in lucem emergat. Hinc illud: Ἀγέει δὲ τὰ πρὸς Φῶς τὴν ἀλήθειαν χρόνος. At veritatem tempus in lucem eruit.

179. Terræ filij. *Ibidem c. 10. n. 162.*

VIDEANTVR Adnotat. Pamelij. *Terræ filios* (inquit Tertull.) *vulgus vocat, quorum genus incertum est; γίγαντες*, & inde Gigantes, quasi è terra nati. Apud Iuuenal. Fraterculus Gigantum, pro ignoto. Persius: Progenies terræ. Vide supra: *De cælo superuenit.*

180. Terram grauem imprecari. *Tom. 1. libro de Testim. anime c. 4. n. 21.*

SOLEBANT antiqui, ut ex omnibus ferè patet Latinis Poëtis, manibus eius, cuius memoriam, ut Tertull. ait: *quum alicuius offensa morsu faceret*, & maledicere vellent, terram grauem imprecari; eius verò cui gratiam deberent, ossibus & cineribus refrigerium comprecari. Et mense præsertim Februario duodecim continenteis dies, pro impetranda mortuorum manibus quiete, populus lustrationes & piacula faciebat. Hinc illa:

*Molliter ossa cubent, -
Et cinerem tellus non onerosa premat.
Ossa quiesca precor tuta requiescere in vna.
Et sit humus cineri non onerosa tuo.*

181. Thales in puteum. *Tom. 3. lib. de Anim. cap. 6. num. 89.*

VIDE hoc Prouerbiu tractatum à Platone in Theæteto. De iis qui nec pro pedibus prospiciunt. Thales è septem Græciæ sapientibus vnus & primus, dum cœlestia intentius cōtemplatur, in foueam incidit. Hinc à vetula siue ab ancilla irrisus.

182. Themistocle sublimior. *Tom. 1. Apolog. cap. II. num. 173.*

MILITAREM illum appellat Tertull. Hinc legendum videtur *militarior*, vel militiæ aut militaris artis peritior. Ipsius autem adolescentis gloria emicuit bello Medico, pugna Marathonica, sub auspiciis Miltiadis. Deinde aliquot annis post Dux Atheniensium, aduersus Xerxis naualeis copias ad Salaminem memorabili cum laude, conflixit.

183. Titulum dispungere. *Tom. 5. lib. de Monog. cap. 8. num. 55.*

DISPUNGERE rationes apud Iureconsultos est computum, ut vulgò loquimur, examinare; siue, ut Papinian. describit, conferre accepta & data; & alibi: percontari, examinare, describere rationes, pro eo quod est *dispungere*. Aliud est expungere, quod est punctis circumducere & tollere, & quasi rem confectam eximere è codice. Vtitur Tertull. Metaphora à ratiocinatoribus ducta, & à censoribus, qui in tabulas referunt nomina & titulos eorum qui profitentur. Si prouerbialiter vsurpare placet, erit: rationem vel causam, iustane sit an contra, expendere; vel diiudicare idoneusne sit quis ad munus aliquod obeundum, & suis dotibus adfatim instructus. Lib. 4. aduers. Marc. *Creatorem vocat indicem & dispunctorem meritorum.* Lib. 5. *dispunctio nem boni atque mali operis.* Lib. de Patient. *Omnis iniuria quum patientiam offenderit, eodem exitu dispungetur, quo telum in petra libratum & obtusum*; hoc est: euanesceat & irritus erit conatus, uti euanescent ea quæ delentur siue dispunguntur, pro expunguntur.

184. Titulum incidere. *Tom. 3. libro 1. aduers. Marc. cap. 9. nu. 57.*

INCIDERE est notare aliquid in monumentis rerum igitur. Cicero: *Incidere elogium* (alijs, & Mureto imprimis eclogium) in sepulcro, in æs, in marmore. Plin. de Pomp. Magno cap. 26. lib. 7. commemorat titulos victoriarum & triumphorum notatos. Quem ad morem adlusit Tertull. ut sit, publico cognomento honestare vel infamare, & elogio nobilitare.

185. Tullio eloquentior. *Tom. 1. Apolog. cap. II. num. 17.*

M. Tullij elogium habes lib. 7. num. 30. apud Plin. vbi cum vocat facundia Latiarumque litterarum parentem. Quintil. lib. 9. Instit. In quem, ait, copiam Platonis, vim Demosthenis, suauitatem Isocratis fuisse transfusam.

186. Vanitatem vanitate depellere. *Tom. 3. libro 4. aduersus Marcionem cap. 30. num. 496.*

EST attem arte, mendacium mendacio eludere. Friuolum argumentum, & ad rem non accommodatum, friuolo & alieno infringere & refellere. Illa persimilia: Cum vulpe vulpinari, cum Creteni cretizare.

187. Venas deducere. *Tom. 5. libro de Trinit. 1. cap. 29. num. 131.*

TRANSLATIO ducta à fontibus, vnde riuus & quasi venæ aquarum deducuntur. Hinc illa: Diuite vel tenui vena, quod fontium alij angustiore vena manent, alij maiore, vt flumen efficiant; vel etiam à metallis, quorum venæ vt genere, ita copia interdum differunt. Quinctill. Pleniorè canali fluunt. Et Poëta venas ab Homero tamquam Poëseos fonte, venas duxisse dicuntur.

188. Via eadem sursum & deorsum. *Tom. 3. lib. 2. adu. Marc. c. 28. n. 195.*

HOC Prouerbum Heraclito usurpatum, transferre videtur Tertull. ad suam argumentandi rationem. Nam eò faciunt: Super, & infra se. Hæc quidem ad dignitatem, illa sursum ac deorsum ad locum spectantia. Hoc enim verè est aduersus Marcionem Antitheseis æmulas facere, quæ non solum in sententijs, si ignorauit, omnino non sciuit, sed in vocabulis, quæ dixi, consistant. Heraclitus usurparit fortè in Physicis disciplinis hoc obscurius dictum, quum Sursum ac deorsum in loci ratione sint ex numero eorum quæ dicuntur *ὑπὲρ καὶ ὑποκάτω*, siue Relata. Cicero: Ferri *sursum* rectis lineis, &: *deorsum* ad lineam. Atque ita Tertull. argumentationem suam *ἀπὸ τοῦ ἑναντιοῦ* Heracliti axiome probat.

189. Viua voce. *Tom. 3. lib. de Prescript. adu. hæret. cap. 21. num. 128.*

HVC statim opponitur: *per Epistolas*, subintell. prædicando. *Viua vox*, quasi viuida atque efficax ab ipso pronuntiantis ore percepta, in qua natiua & genuina elucescit gratia, & actio cum motu, quæ in orationis est vita, inhærescit. Quæ omnia à scriptura, quæ veram viuamque vocem tantum imitatur, sunt seiuncta. Quinctill. Actio orationis quasi vita est, rerum inuentio ossium instar est; ordo neruos imitatur, elocutio carnem, cutem & colorè refert; memoria spiritus vice fungitur. Quibus omnibus accedit pronuntiatio velut motus quidam vitalis. Nullum enim certius argumentum vitæ, quàm motus; vnde flumina viua, à motu. B. Hieron. in Præfat. Gen. Habet nescio quid latentis energię *viua vox*. Huic opponit, vt dixi, Tertull. *per Epistolas prædicare*. Et alijs: Muli magistri, quæ sunt scripta eorum, qui eruditi ingenij monumenta posteritati litteris mandata reliquerunt; quasi vocis & vitæ expertes.

190. Vmbram sine lumine colorare. *Tom. 3. lib. adu. Hermog. cap. 2. num. 12.*

AB arte pictoria, quam Hermogenes exercuerat, tractum. Prima picturæ initia (inquit Plin.) *umbra* hominis lineis circumducta, quæ linearis dicta; secunda singulis coloribus, & monochromatos appellata. Itaque prima sine vilo colore fuit, adeò vt quos pingerent, adscribere esset institutum. Deinde lineæ colorari cœptæ testa trita. Cuiusmodi picturæ in arte tectonica par est *ἡ ὑπογραφή*, quæ est aræ iacens efformatio & superficialia descriptio, futuri operis specimen exhibens. Detorquebitur ad sermonis, argumenti, rei demonstratæ obscuritatem.